

บทที่ 4

ความคิดทางการเมืองของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ระยะที่ 2 : ระหว่าง พ.ศ. 2492 - 2501

จากที่กล่าวมาในตอนต้น เราได้ข้อสรุปว่า ความคิดทางการเมืองของกุหลาบ ในระยะระหว่าง ปี พ.ศ. 2467-2490 มีลักษณะที่เทอดทูนประชาธิปไตย รักความเป็นธรรมและความยุติธรรม ใฝ่หาเสรีภาพและศักดิ์ศรีภาวะสงคราม ในส่วนที่เกี่ยวกับสังคม กุหลาบเห็นว่าสภาพทางสังคมของบุคคลไม่ได้เป็นกำแพงกีดกัน เขาออกไปจากชีวิตแห่งความเท่าเทียมกัน ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ภายใต้กฎเกณฑ์ของควมมีอิสระในการดำเนินชีวิต มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะสังกัดชนชั้นใด ย่อมมีความเสมอภาคในโอกาสที่จะใช้ชีวิตในสังคมชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน ในแง่นี้ กุหลาบมีความเห็นอกเห็นใจคนซึ่งถูกเรียกว่า "คนชั้นต่ำ" ของสังคมอย่างที่สุด แต่ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น ในช่วงเวลาดังกล่าวกุหลาบเสนอความคิดของเขาออกมาอย่างไม่ค่อยชัดเจนนัก หน่อของความคิดหรือเงาร่างแห่งทัศนะของเขาก่อรูปให้เราได้เห็นสลัว ๆ ราง ๆ ผลงานส่วนใหญ่โดยเฉพาะที่เป็นนวนิยายและเรื่องสั้น ยังไม่ได้สะท้อนภาพความคิดของเขาออกมาอย่างชัดเจนจริงจัง

แต่ภายหลังจากที่กุหลาบได้มีโอกาสไปศึกษา และใช้ชีวิตในออสเตรเลียแล้ว นับได้ว่าความคิดของกุหลาบในระยะหลัง ตั้งแต่ พ.ศ. 2492-2501 มีลักษณะที่เป็น "สัจนิยม" อย่างเห็นได้ชัด งานของเขาส่วนใหญ่แทบทุกชิ้น เสนอปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมออกมาอย่างชัดเจน เห็นตระหนักรู้

คำถามที่ตามมาคือ ทำไมการใช้ชีวิตอยู่ที่ออสเตรเลียราว 2 ปี จึงได้มีอิทธิพลต่อความคิดของกุหลาบมากมายนัก? แต่ถ้าเราพิจารณาให้ดีก็จะทราบว่า ประสบการณ์ที่ได้พบเห็นในออสเตรเลีย ประกอบเข้ากับความเป็นนักคิด ใฝ่รู้ ช่างสังเกตวิเคราะห์แยกแยะของกุหลาบนี้เอง ที่เป็นคำตอบทั้งหมด คนทั่วไปต่างก็ทราบกันดีว่า กุหลาบเป็นนักสังเกตการณ์ทางสังคมด้วย และจุดที่กุหลาบถนัดที่สุดก็คือ การสังเกตชีวิตของผู้คน ความเป็นนักประพันธ์มาแต่อ่อนแต่อดก ช่วยให่กุหลาบสามารถเข้าใจและวิเคราะห์เงื่อนไข

ต่าง ๆ ของธรรมชาติสังคมนุษย์ได้อย่างชัดเจนอีกซึ่ง ตัวอย่างที่ดีที่สุดนั้นเราจะพบได้ จากบทความของเขาเอง ที่ว่า

...ครั้นถึงเวลาที่ข้าพเจ้าถูกถาม โดยสุภาพสตรีผู้หนึ่งว่า เธอจะเป็นนักประพันธ์ ได้หรือไม่ และจะเป็นได้โดยวิธีใด ซึ่งข้าพเจ้าเองไม่เคยตั้งคำถามแก่ตัวเอง มาก่อน และก็ยังมิได้คิดว่าจะต้องตอบปัญหาเช่นนี้แก่ใครสักคนหนึ่ง ข้าพเจ้าคำนึง ถึงอยู่ครู่หนึ่งว่าข้าพเจ้าเป็นนักประพันธ์มาได้อย่างไร เวลานั้นเรายินอยู่แทบชาย หาด ท่ามกลางรัศมีสีเงินยวงของจันทร์แจ่มฟ้า ข้าพเจ้าจึงตอบปัญหาเธอโดย กล่าวแก่เธอว่า เธอจงแลไปในท่ามกลางท้องน้ำอันเด่นระยิบอยู่ในแสงจันทร์นั้น แล้วจงตอบว่า เธอได้เห็นแสงจันทร์และท้องน้ำนั้น เช่นสามัญชนคนธรรมดาแลเห็น หรือว่าเธอมีจินตภาพอันลึกซึ้งพิศดารอย่างไรออกไปบ้าง เธอได้ยินเสียงคลื่น เช่น คนธรรมดาได้ยินหรือว่า เธอได้ยินสำเนียงอันประหลาดซุกซ่อนอยู่ในเสียง ฉาดโครมนั้นบ้าง

เธอเปล่งเสียงสำนวน พลาทงก็ตอบว่า เธอก็เห็นแสงจันทร์อย่างใด ๆ ก็เห็น และเธอก็ได้ยินเสียงคลื่นซัดหาดดุจใด ๆ ก็ได้ยิน เธอว่าไม่เห็นมีข้อ นำประหลาดอันใด ข้าพเจ้าจึงว่า ถ้าฉะนั้นเธอก็ยังไม่มีผู้ทางที่จะเป็นนักประพันธ์ เธอยังอยู่ห่างไกลที่จะเป็น และข้าพเจ้าก็ไม่มีคำตอบอันใดจะให้แก่เธอต่อไป

เธอจึงถามว่า นักประพันธ์แลเห็นแสงจันทร์และได้ยินเสียงคลื่นต่างออกไป จากที่เธอได้ยินและได้เห็นอย่างไร ข้าพเจ้าตอบเธอว่า นักประพันธ์ย่อมจะแล เห็นความงามและความจับใจอันลึกซึ้งของแสงจันทร์ยิ่งกว่าที่เธอได้แลเห็น นัก ประพันธ์อาจนึกภาพอุปมาดวงจันทร์ จดเป็นดวงโคมมทิมา แขนงอยู่เหนือโลกใน คำวันนี้ และอาจจะลึกถึงความเที่ยงธรรมอันจับใจของธรรมชาติและดวงจันทร์ ที่สาดแสงสีนวลอร่ามตาไปทั่วหัวแล้ว ¹ ไฉนเลือกกว่าประสาทราชวังหรือทับกระท่อม นักประพันธ์ย่อมจะได้ยินเสียงคลื่นที่ซัดหาดนั้นแตกต่างไปจากที่คนธรรมดาได้ยิน ในบางครั้งก็ได้ยินสำเนียงระริกกระเรียงคล้ายสำรวญของหนุ่มสาว ในบางครั้งก็เห็น อากาศของม้วนคลื่นที่กลิ้งเข้าสู่ฝั่ง ดูอาการของคนที่ยัดเจ็บปางตาย และเมื่อ พูลงที่ชายหาดก็ส่งเสียงครวญครางในบางครั้ง ตั้งคนทุกข์หนัก ทอดตัวลง ณ ชายหาดแล้วก็สะอึกสะอื้น...¹

¹ ศรีบูรพา (นามแฝง), "บรรณพิภพของเรา" จากหนังสือ "นิทรา-สายัณห์" ของ "อิงอร" ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2488 หน้า ก-ข ปัจจุบันหาอ่านได้ใน กุหลาบ สายประดิษฐ์, เรื่องของเขา และศรีบูรพากับบทประพันธ์ในบรรณพิภพ (กทม. : สำนักพิมพ์ ดอกหญ้า, 2529), หน้า 179-186.

ประสบการณ์ชีวิตในออสเตรเลียทำให้กุหลาบเกิดความรู้สึก เปรียบเทียบว่า ทำไมสังคมออสเตรเลียจึงช่างแตกต่างจากสังคมไทยอย่างลิบลิบ นอกจากกุหลาบจะศึกษาวិชาการเมืองที่นั่นแล้ว เขายังได้ศึกษาวิเคราะห์แบบอย่างการดำเนินชีวิตของคนออสเตรเลียในแง่ที่เป็น "way of life" ด้วย จากนั้นไปจะขอสรุปประสบการณ์ของกุหลาบเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมืองไว้พอสังเขป โดยใช้บทความที่เขาได้เขียนถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ประสบมาในออสเตรเลีย พิมพ์ออกเผยแพร่สู่สาธารณชน ซึ่งต่อมาได้นำมารวมเป็นเล่มให้ชื่อว่า "ข้าพเจ้าได้เห็นมา"² เป็นต้นแบบ

ที่ออสเตรเลีย กุหลาบได้เห็นถึงการให้ความสำคัญแก่ระบบกฎหมายอย่างจริงจัง การปฏิบัติใด ๆ ทั้งของประชาชนและของรัฐบาลจะขึ้นอยู่กับพื้นฐานและหลักการของกฎหมาย ในฐานะที่เป็นบรรทัดฐานของการปกครอง และหลักประกันการดำเนินชีวิตของชุมชน กุหลาบกล่าวเอาไว้ว่า

แต่ในประเทศออสเตรเลียรูปการณืเป็นคนละอย่างกับที่เป็นอยู่ในประเทศไทย ในประเทศนั้นเช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ มีสิ่งที่เรียกว่า The Rule of Law เป็นนิติประเพณีประจำชาติ สิ่งนั้นหมายความว่า ประเทศถือกฎหมายเป็นบรรทัดฐานการปกครอง กฎหมายของประเทศเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการเสมอภาคแก่ทุกคนและได้รับเคารพทั้งจากราษฎรและฝ่ายปกครอง เมื่อกฎหมายมีอยู่ กฎหมายก็ต้องถูกใช้ ใครจะเดินกรายสิริระงกฎหมายไปมาไม่ได้ กฎหมายเป็นหลักประกันชีวิตของราษฎรในทุกกรณีที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ ถ้ากฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์หรือไม่ได้รับการเคารพแล้ว หลักประกันชีวิตของราษฎรก็โยกคลอน และต้องตกอยู่ในที่ปลอดภัยในทุกประการ ถ้ากฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพแห่งชีวิตของราษฎรไว้ไม่ได้ จะมีกฎหมายไว้ทำไม... ถ้าไม่รู้ว่ามียกกฎหมายไว้ทำไมก็จะมีสถานิติบัญญัติ มีสภาผู้แทนราษฎรไว้ทำไม... กฎหมายของประเทศจึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และได้รับการเคารพจากทุกฝ่าย คือ ราษฎรเคารพ โดยที่ไม่ทำการละเมิดกฎหมาย ผู้รักษากฎหมายหรือพนักงานปกครองเคารพ คือไม่ใช้กฎหมายหรือดเว้นไม่ใช้กฎหมายตามอำเภอใจ หรือออกนอกกริคนอกรอยของกฎหมาย และผู้พิพากษาคัดลาการแปลกฎหมายด้วยความซื่อสัตย์คอบทกฎหมาย การตรากฎหมายไว้เพื่อจะใช้ก็ได้หรือไม่ใช้ก็ได้ หรือเพื่อที่จะให้กฎหมายเป็นเครื่อง

² กุหลาบ สายประดิษฐ์, ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 1 (พระนคร : บริษัทรุ่งนคร, 2493) .

กุหลาบ สายประดิษฐ์, ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 2 (พระนคร : บริษัทรุ่งนคร, 2494) .

พูดเล่นกันสนุก ๆ นั้น พวกเขาไม่สามารถจะนึกเห็นได้...³

การคอร์รัปชันในออสเตรเลียมีน้อยมาก เพราะ

...ในประเทศนั้นถือว่า การทำงานโดยน้ำพักน้ำแรงโดยความสุจริตเป็นของน่าภาคภูมิใจ และเป็นเกียรติยศ การได้เงินมาโดยความทุจริตนั้นเป็นที่ขยะแขงชิงชังกันมาก...ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าอยู่ในประเทศนั้น เท่าที่จำได้ไม่เคยได้ยินเรื่องคอร์รัปชันอย่างฉกรรจ์ของข้าราชการในตำแหน่งสำคัญ ๆ เลย⁴

นอกจากนั้น นักการเมืองและข้าราชการก็ไม่ได้ถือเอาความมีอำนาจและอิทธิพลมาประกอบการทุจริตใด ๆ หากแต่มีความสำนึกว่าตำแหน่งหน้าที่ของตนนั้น ย่อมต้องยึดเอาการมีความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองเป็นสำคัญ

...อนึ่ง การหาเงินได้คล่อง ๆ คือในแบบเซ็งสี่ หรือในแบบคอร์รัปชัน หรือในแบบการใช้อำนาจหน้าที่ทางราชการ หรือในแบบใช้อิทธิพลทางการเมือง ซึ่งเป็นแบบหาเงินจำนวนมากได้อย่างคล่อง ๆ และทำกันซุกซมหรือทำกันเปราะไปหมดในบ้านเรา ก็ไม่มีในประเทศนั้น วิธีการหาเงินได้ง่าย ๆ คล่อง ๆ และการเปลี่ยนฐานะอย่างพลิกหน้ามือเป็นหลังมือในเวลาอันรวดเร็ว ไม่มีในประเทศนั้น การเป็นนักการเมือง หรือการได้ครองตำแหน่งราชการสำคัญ มิใช่บันไดไปสู่ความมั่งคั่ง หากไปสู่ความรับผิดชอบอันหนัก และไปสู่การประกอบการงานอันหนักเหน็ดเหนื่อย...⁵ เพราะ ...รัฐบาลของเขาตั้งอยู่ได้ โดยความสนับสนุนของประชาชนได้อย่างเดียว การที่จะอยู่โดยกำลังอำนาจต่าง ๆ นั้นเป็นเรื่องที่ไม่เข้าใจกัน และโดยที่รัฐบาลอยู่ได้ด้วยประชาชนดีเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องอยู่ด้วยความปรีชาสามารถ และถ้าไม่มีความปรีชาสามารถแล้ว ประชาชนก็ไล่ออก⁶ สิ่งที่ตรงใจกุหลาบอย่างยิ่งก็คือ ...ความสำนึกแน่นแฟ้นในความรับผิดชอบของ

³ กุหลาบ สายประดิษฐ์, "บุหรือออสเตรเลีย อธิบายนิสัยออสเตรเลีย,"

ข้าพเจ้าได้ เห็นมา เล่ม 1, หน้า 49-50.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61-62.

⁵ กุหลาบ สายประดิษฐ์, "ออสเตรเลียใช้จ่ายกันอย่างไร," ข้าพเจ้าได้ เห็นมา เล่ม 1, หน้า 75.

⁶ กุหลาบ สายประดิษฐ์, "ชีวิตแบบออสเตรเลีย (ปาฐกถา)," ข้าพเจ้าได้ เห็นมา เล่ม 1, หน้า 362

รัฐบาลหรือวงการปกครอง ที่มีต่อประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งรัฐบาลของประเทศนั้น มีอยู่เต็มเปี่ยม เฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลพรรคเลเบอ ในขณะที่มีความสำนึก เช่นนั้น คือความสำนึกอย่างจริงจังในทุกข์สุขของประชาชนส่วนใหญ่แทบจะไม่เป็นที่รู้จักกัน เลยในวงการปกครองของเรา การขาดความสำนึกข้อนั้น เป็นการขาดสิ่งที่ เป็น ของจำเป็นยิ่งยวดของลัทธิประชาธิปไตย⁷

ที่สำคัญก็คือ กุหลาบพบว่า คนทุกประเภททุกสังกัดชนชั้นต่างก็ยึดเอาหลักการ ที่ว่า การออกแรงทำงาน เป็นความยุติธรรม ผลได้หรือผลประโยชน์ที่เขาได้รับนั้นก็ เนื่อง ด้วยเขาต้องเอาแรงงานของเขาเองไปแลก เปลี่ยนเอามา

...คนพวกนั้นได้รับการอบรมให้ถือการออกแรงทำงานสามารถเป็นที่พึ่งแก่ตนเองได้ เป็นสิ่งที่มีเกียรติยศและเป็นรากฐานในการครองชีวิต คนพวกนั้นถือความอิสระและ ความเสมอภาคในสังคมมนุษย์ ไม่มีการวางตนเป็นนาย ไม่มีการลดตนลงเป็นบ่าว ไม่ยกให้ใครเป็น "ลูกพี่" ไม่กดใครให้เป็นลูกน้อง หรือยอมรับความเป็นลูกน้อง⁸... ทางได้เงินของคนใดคนหนึ่งนั้นมีอยู่ทางเดียว คือการออกแรงทำงานและผลที่ได้ นั้นก็เป็นผลที่ถือกันว่าสังคมได้พิจารณาโดยเป็นธรรม และสมควรแก่การออกแรง ไม่มากจนเหลือเฟือและไม่น้อยเกินไปจนจะอยู่อย่างคนไม่ได้ หรือแตกต่างจากคน อื่น ๆ อย่างไกลลิบ⁹ กุหลาบเห็นว่า ประเทศออสเตรเลียเป็นประเทศของ มวลชนผู้ออกแรงทำงาน และรัฐเป็นผู้ดูแลปกป้องมิให้ฝ่ายที่มีกำลังทรัพย์และปัญญา เบียดเบียนเอาเปรียบผู้ไร้ทรัพย์อับปัญญา ไม่มีภาพชีวิตที่พำพร้าวด้วยแสงสีสายรุ้ง และไม่มีภาพชีวิตยากจนข้นแค้นของฝูงชนอนาถา ซึ่งถูกทอดทิ้งไว้ให้อยู่หรือตายไป ตามยถากรรม ในประเทศนั้นเราเห็นภาพชีวิตของคนธรรมดาที่ความเป็นอยู่อัน เหมาะสมและมั่นคงไม่ แพ้คลุมโปงในมวลชนทุกประเภท นับตั้งแต่จากยอดแหลมของ ไบรต์เฮลล์¹⁰ ไปสู่ท้องทุ่งอันไกลแสนไกล

กุหลาบเห็นว่า ประชาธิปไตยในออสเตรเลียนั้นลงหลักปักฐานมั่นคงอยู่ได้ ก็ด้วยสำนึกในจิตใจของคนออสเตรเลียนั่นเอง ประชาธิปไตยของออสเตรเลียเกิดขึ้น

7

กุหลาบ สายประดิษฐ์ (คำแปล), ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 1, หน้า 394-395.

8

กุหลาบ สายประดิษฐ์, "ออสเตรเลียใช้จ่ายกันอย่างไร," ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 1, หน้า 73.

9

เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

10

เรื่องเดียวกัน, หน้า 87-88.

และดำรงอยู่ได้ ก็เพราะคนออสเตรเลียมีวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย อันแนบแน่นอยู่กับการดำเนินชีวิต กุหลาบเห็นว่าประชาธิปไตยเช่นนี้แหละที่มีความมั่นคงและสามารถยึดเอาเป็นสาระคละแห่งชีวิตทางการเมืองของชุมชนได้ ดังที่เขากล่าวไว้ว่า

...ความรู้ความสังเกตที่ได้จากการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเหล่านั้น ทำให้ข้าพเจ้าอ่านได้ว่าสิ่งเหล่านั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก จากระบบการปกครองของเขา

สิ่งที่เรียกว่า ประชาธิปไตยนั้น ไม่ได้มีอยู่หรือขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญของคอมมอนเวลท์แห่งออสเตรเลีย ไม่ได้มีอยู่หรือขึ้นอยู่กับรัฐสภาที่แคนเบอร์รา ไม่ได้มีอยู่หรือขึ้นอยู่กับพรรคเลเบอร์ หรือพรรคลิเบอรัล ไม่ได้มีอยู่หรือขึ้นอยู่กับนายซีพลีย์ หรือ นายเมนซิส หัวหน้าพรรคการเมืองทั้งสองเท่านั้น สิ่งที่เรียกว่าประชาธิปไตยของออสเตรเลียแผ่ข้ามอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนออสเตรเลีย ประชาธิปไตยของออสเตรเลียเกาะอยู่บนเส้นผม ตามมือ ตามเท้า ตามจมูก ตามปาก และอยู่ในลมหายใจของคนออสเตรเลียทั่วไป

ประชาธิปไตยเช่นนั้น จึงไม่มีใครจะไปคิดทำรัฐประหารล้มล้างรัฐบาล และก็เป็นการแน่นอนว่าจะไม่มีการรัฐประหารใดมาทำลายหลักการประชาธิปไตยของประเทศนั้นได้ เว้นแต่จะเลิกล้างระเบียบสังคมที่เป็นอยู่ และตั้งระเบียบสังคมใหม่ขึ้นเชิง ซึ่งจะเป็นผลให้การดำเนินชีวิตประจำวันของคนออสเตรเลียเปลี่ยนแปลงไปหมด

ประชาธิปไตยซึ่งเกาะอยู่ตาม เนื้อตัวและอยู่ในลมหายใจของผู้คนทั่วไป เช่นนั้น จึงเป็นประชาธิปไตยที่สามารถป้องกันมิให้มีการคอร์รัปชันในประเทศไว้ได้ สามารถบังคับราคาสินค้าได้ บังคับตลาดมืดได้ บังคับสินบนได้ บังคับการยักยอก และการข่มขู่ต่อหาได้ บังคับมิให้นักการเมือง หรือข้าราชการร่ำรวยขึ้นมาในพริบตา โดยพิสุจน์ไม่ได้ว่า เป็นความร่ำรวยที่ได้มาโดยชอบ...จึงเป็นประชาธิปไตยที่สามารถกำจัดกวาดล้างความชั่วร้ายได้ทุกแบบและทุกรูปที่อาจเกิดขึ้นในสังคมและในประเทศ ประชาธิปไตยเช่นนั้นจึงสามารถกระจายโภคทรัพย์ให้ไปอยู่ในมือของมวลชนทั่วประเทศในอัตราที่เพียงพอจะดำรงชีพอยู่ได้ ตามมาตรฐานที่ประชาคมกำหนดมิใช่มอบให้เทวดาองค์ใดองค์หนึ่งหรือหมู่หนึ่งมากำหนด ซึ่งเป็น การแน่นอนว่า เทวดาจะต้องกำหนดมาตรฐานของพวกเทวดาไว้อย่างหนึ่ง นอกนั้นก็ให้ใช้มาตรฐานของนรกหรือมาตรฐานของคนป่า¹¹

11

กุหลาบ สายประดิษฐ์, "ประชาธิปไตยกับการดำเนินชีวิตประจำวันของออสเตรเลีย," ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 1, หน้า 126-127.

กุหลาบได้เรียนรู้และเกิดความประทับใจว่า

...ระบอบการปกครองกับโครงสร้างสังคมและแบบแผนการครองชีวิตของพลเมือง เป็นสิ่งค้ำจุนแก่กันและกัน ถ้าแยกสิ่งหนึ่งออกจากสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายความว่า สิ่งทั้งสองนั้นไม่สอดคล้องกลมกลืนกัน ระบอบการปกครองก็จะล้มครืนลงมา เพราะว่าระบอบการปกครองต้องเกาะเกี่ยวสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับโครงสร้างสังคม... ระบอบการปกครองกับการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนพลเมือง เกาะเกี่ยวผูกพัน อย่างแน่นแฟ้น เป็นประชาธิปไตยที่ไม่อาจทำลายได้ จนกว่าจะได้ทำลายแบบแผน การครองชีวิตของผู้คนเสียก่อนหรือพร้อมกัน

โดยเปรียบเทียบไปในขณะเดียวกันโดยยึดหลักการดังกล่าว ดูราวกับว่าเขาจงใจจะ วิพากษ์วิจารณ์ระบอบการปกครองแบบเผด็จการของคนไทยในขณะนั้นไปพร้อม ๆ กันด้วย เมื่อเขากล่าวว่า

...ถ้าตั้งระบอบประชาธิปไตยลงไปในกลุ่มมนุษย์ ซึ่งมีนักการเมืองหรือพนักงาน ปกครอง ผู้ไม่รู้ว่ากลไกประชาธิปไตย มีความละเอียดประณีตอย่างไร และ ทรศณะของนักการเมืองหรือพนักงานปกครอง ก็เป็นทรศณะเช่นพวกนักผจญภัย เสี่ยงโชค ซึ่งมีที่หมายอยู่แต่จะได้กอบโกยเงินทองเป็นสมบัติ เพื่อความมั่งคั่ง ของตัวเท่านั้น ประชาธิปไตยที่เพาะขึ้นในหมู่นักการเมืองหรือพนักงานปกครอง เช่นนั้น ยากที่จะงอกงามขึ้นมาได้และเช่นเดียวกัน ประชาธิปไตยที่เพาะลงในเรือน ร้างสังคม ซึ่งเคยเป็นที่สิงสู่ของชีวิตแบบข้าเจ้าบ่าวนายมาช้านานและก็ได้มีความ พยายามที่จะรื้อหรือแก้รูปเรือนร่างสังคมนั้นเสียใหม่ ให้สามารถเป็นเครื่องส่งเสริม ค้ำจุนประชาธิปไตยไว้ได้ ประชาธิปไตยก็มีแต่จะอับเฉาและก็เป็นของแน่นอนว่า เมื่อประชาธิปไตยตั้งอยู่ไม่ได้แล้วก็ต้องมีการปกครองรูปอื่นมาแทนที่ในเวลาหนึ่ง เพราะประเทศจะตั้งอยู่โดยไม่มีระบอบการปกครองไม่ได้¹³

กุหลาบยังได้กล่าวเสริมต่อไปอีกว่า

...ประชาธิปไตยตามความเข้าใจของคนในประเทศนั้น (หมายถึงออสเตรเลีย-ผู้วิจัย) หมายถึง การปกครองโดยมติ มิใช่โดยคำสั่งอำนาจและมติที่ว่านั้น หมายถึงมติ มหาชนมิใช่มติของผู้ทรงอิทธิพลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด¹⁴

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 128-129.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 128-129.

¹⁴ กุหลาบ สายประดิษฐ์, "ประชาธิปไตยที่ไม่ส่งเสริมความสนใจของประชาชน ในเรื่องการเมือง," ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 2, หน้า 285.

...ความตั้งใจข้อหนึ่งที่ประชาธิปไตยของออสเตรเลียได้ให้แก่ผู้เขียนก็คือ การที่ได้เห็นประชาชนของประเทศนั้นมีสิทธิอย่างแท้จริงที่จะเข้ามามีส่วนและแสดงบทบาทของเขาในเรื่องการเมือง มิใช่มีแต่เพียงสิทธิต่าง ๆ อันवादไว้อย่างสวยงามบนกระดาษ หรือที่เขียนไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ...¹⁵

สิทธิของแรงงานผู้ใช้แรงงาน และการนัดหยุดงานก็เป็นอีก เรื่องหนึ่งที่ถูกลบ
 พยเห็นและให้ความสนใจ เขาแสดงทัศนะไว้ดังนี้

...การใช้อำนาจพลการ หรืออำนาจนิคมุโลมเลเอาว่าเป็นอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมายนั้น ไม่ปรากฏในประเทศประชาธิปไตยแห่งนั้น แม้การนัดหยุดงานของ
 คนงานจะก่อให้เกิดความยุ่งยากอย่างยิ่งภายในประเทศ การใช้อำนาจพลการ
 หรืออำนาจนิคมุโลมเลปราปรามก็ไม่ปรากฏอยู่นั่นเอง อย่างมากที่สุดที่รัฐบาล
 จะดำเนินการในขั้นรุนแรง ก็คือเรียกประชุมรัฐสภาและออกกฎหมายพิเศษ แปลว่า
 รัฐบาลจะดำเนินการใด ๆ ที่มีใช้วิธีการปกติแล้ว ก็จะต้องได้รับความเห็นชอบ
 จากรัฐสภาเสียก่อน กล่าวคือจะต้องออกเป็นกฎหมายออกมา ต่อมาเมื่อกฎหมาย
 ให้อำนาจแล้ว และปรากฏว่ามีผู้ฝ่าฝืนกฎหมายโดยชัดแจ้ง รัฐบาลจึงจะใช้อำนาจ
 จับกุมและฟ้องร้องผู้ฝ่าฝืนตามกฎหมาย...¹⁶ และ ...การนัดหยุดงานครั้งหนึ่ง ๆ
 นั้นแท้จริงนำความขลุกขลักมาสู่ชีวิตประจำวันของประชาชนไม่น้อย...ประชาชนทั่วไป
 ก็มักจะอดทนเอา และไม่ยินดีที่จะได้เห็นรัฐบาลใช้อำนาจปราปรามพวกคนงาน
 เพราะต่างทราบกันดีว่า การสไตรค์หรือความพร้อมเพรียงในการนัดหยุดงานนั้น
 เป็นอาวุธอันเดียวที่พวกคนงานมีอยู่ สำหรับใช้ป้องกันตนจากการขูดรีดเอาเปรียบ
 ของนายจ้างต่อบรรดาคนงาน ประชาชนในประเทศนั้นต่างทราบกันดีว่า ฐานะ
 ของพวกคนงานที่กระตือรือร้นเป็นลำดับมานั้นหาใช่เกิดจากความ เมตตากรุณาของ
 นายจ้างไม่ หากเกิดจากการรวมกำลังของพวกคนงานเข้าต่อสู้เรียกร้องเอา
 จนกระทั่งฝ่ายนายจ้างจนแต้ม จึงต้องผ่อนปรนให้ประโยชน์แก่พวกคนงาน ไม่มี
 ประเทศประชาธิปไตยใดจะปล่อยให้ นายจ้างข่มขี่เอาเปรียบพวกคนงาน โดยที่พวก
 คนงานผู้แอบเหงือต่างน้ำทำงานหนักตลอดวัน ไม่มีโอกาสจะต่อสู้ป้องกันการขูดรีด
 เอาเปรียบเหล่านั้นได้เลย¹⁷

15

กุหลาบ สายประดิษฐ์, "การต่อสู้ระหว่างรัฐบาลกับสหบาลคนงาน,"
ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 2, หน้า 335.

16

กุหลาบ สายประดิษฐ์, "การนัดหยุดงาน," ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 1,
 หน้า 331.

17

เรื่องเดียวกัน, หน้า 336-337.

แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ภายหลังกลับจากออสเตรเลีย กุหลาบได้พัฒนาความรู้และความตระหนักในเรื่องของการเมืองอย่างก้าวไกลทีเดียว ในส่วนนี้ กุหลาบเห็นว่า "การเมือง" เป็นเรื่องที่คุณทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้และหมั่นศึกษาติดตามอยู่อย่างสม่ำเสมอ เพราะการเมืองย่อมเกี่ยวข้องกับชีวิตในทุก ๆ ด้านของพลเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "สำหรับพลเมืองผู้ไม่แสวงความก้าวหน้าและปรารถนาจะใช้สิทธิทางการเมืองให้เป็นคุณประโยชน์แก่ประชาคม"¹⁸ การเมืองเป็นเรื่องของทุก ๆ คน ดังนั้น ปวงชนจึงจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ทั้งการพัฒนาความรู้เก่า และเสาะแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การศึกษาริชาความรู้เพื่อที่จะใช้สิทธิทางการเมืองกับการศึกษาฝึกฝน เพื่อที่จะเป็นนักการเมืองนั้น เป็นคนละอย่างต่างกันไกล บางคนคิดว่า เขาไม่จำเป็นต้องสนใจกับเรื่องการเมือง และไม่จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้อะไรเกี่ยวกับเรื่องการเมือง เพราะเหตุว่าเขาไม่คิดจะเป็นนักการเมืองและในทางกลับกันก็มีผู้คิดว่า ถ้าใครแสดงความสนใจในเรื่องการเมือง พูดหรือเขียนเรื่องวิชาความรู้เกี่ยวกับการเมืองแล้ว ผู้นั้นก็เป็นนักการเมือง หรือ "ผู้เล่นการเมือง"

ความคิดเช่นนั้น เป็นความคิดแบบเก่าหรือเป็นความคิดที่ไม่ถูกเรื่อง เป็นความคิดที่ปฏิเสธนครภาพหรือความเป็นพลเมือง (citizenship) และปฏิเสธสิทธิทางการเมืองที่พลเมืองแต่ละคนย่อมมีอยู่ ในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐประชาธิปไตย เมื่ออ่านาจอธิปไตยในบ้านเมืองเป็นของปวงชน ปวงชนจะใช้หรืออนุมัติการใช้อ่านาจอธิปไตยนั้นได้อย่างไร หากว่าเขาไม่มีความรู้อะไรเสียเลยในเรื่องราวที่เขาจะใช้หรืออนุมัติการใช้ เมื่อปวงชนไม่มีความรู้ ไม่มีความสนใจในกิจการเมืองแล้ว เขาก็ได้แต่จะปล่อยให้คนไม่กี่คนที่ เป็นนักการเมืองใช้ของปวงชนไป และคนไม่กี่คนนั้นจะใช้อำนาจนั้นเพื่อประโยชน์ของปวงชนจริง ๆ หรือจะใช้เพื่อประโยชน์ของตัวเอง หรือเฉพาะพรรคพวกกลุ่มของเขาเอง ปวงชนก็รู้ไม่ได้ ดังนั้นที่ว่าอ่านาจอธิปไตยเป็นของปวงชนก็จะเป็นแต่เพียงในนาม แต่ความจริงคนเพียงไม่กี่คนได้ถือไว้และใช้อำนาจนั้นตามความพอใจของเขา และถ้าปวงชนไม่สนใจใยดีกับการใช้อำนาจนั้น ในวันหนึ่งคนไม่กี่คนเหล่านั้นก็จะใช้มันเสมือนหนึ่งว่า มันเป็นของเขาเองโดยสิ้นเชิง ประชาชนพลเมืองหรือปวงชนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเลย และในวันใดวันหนึ่งหากประชาชนเกิดสนใจในการเมืองขึ้นมา และแสดงความคิดเห็นว่า การที่ผู้ปกครองประเทศทำเช่นนั้น เช่นนี้เป็นการขัดกับความต้องการของประชาชน ขัดกับผลประโยชน์ของประชาชน

18

กุหลาบ สายประดิษฐ์ (คำแถลง), ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 2, หน้า 391.

และหากว่าผู้ปกครองประเทศไม่ยอมรับฟังความเห็นของประชาชนพลเมือง หากว่าผู้ปกครองประเทศกลับตามปรายไม่ให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นขอต่อไป หรือ คำเนิการใด ๆ ที่จะให้ใคร ๆ ต้องเชื่อและรับฟังความเห็นของผู้ปกครองประเทศ ตะพัดไปแต่อย่างเดียว ก็จะเป็นอันแสดงแจ้งชัดว่า อำนาจอธิปไตยได้ถูกยึดคร่าเอาไปจากปวงชนหมดสิ้นแล้ว...¹⁹ ...แท้จริงคำว่า "การเมือง" เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง การเมืองเป็นเรื่องครอบงำชีวิตของประชาชนทั่วไปแทบจะทุกด้านทุกมุม สิ่งที่อยู่ประหนึ่งว่าเป็นเรื่องของการบ้านล้วน ๆ นั้น เมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นว่ามีเรื่องการเมืองผูกพันอยู่แทบทั้งนั้น เป็นต้นว่าเมื่อข้าวสารขึ้นราคาหรือขาดแคลน เมื่อไข่ขึ้นราคา เมื่อกาแฟหรือกล้วยเคี้ยวขึ้นราคา เมื่อเครื่องอุปโภคและบริโภคร่างต่าง ๆ ขึ้นราคา จนประชาชนส่วนมากไม่สามารถจะครองชีพอยู่โดยปกติสุขได้ คนบางส่วนอาจเข้าใจว่า นี่เป็นปัญหาการบ้านไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองเลย นี่เป็นปัญหาส่วนตัวที่แต่ละคนจะต้องขบคิดกันเอาเอง แต่ความจริงปัญหาเรื่องไม่มีเงินจะซื้อข้าวสาร ไม่มีเงินจะซื้อกาแฟ น้ำตาลและหนังสือพิมพ์และเรื่องอื่น ๆ ทำนองเดียวกันนั้น ล้วนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งนั้น เรื่องราคาอาหารและราคาเครื่องอุปโภคต่าง ๆ ที่กระทบกระเทือนชีวิตของความเป็นอยู่ของคนทั่วไป ซึ่งเราวมเรียกว่า ปัญหาค่าครองชีพของประชาชนนี้ หากใช่เป็นเรื่องการบ้านหรือการส่วนตัว ที่จะปล่อยให้ประชาชนแต่ละคนขบคิดกันเองตามยถากรรมไม่ ตามความจริงปัญหาดังกล่าว เป็นเรื่องผูกพันอยู่กับการเมือง...²⁰

มองในด้านนี้แล้ว เราจะเห็นว่า การปฏิบัติหรือคปฏิบัติจัดทำกิจกรรมใด ๆ หากมีผลกระทบต่อถึงการแบ่งสรรผลประโยชน์ว่า "ใครได้อะไร อย่างไร และเมื่อไร" แล้ว กุหลาบย่อมถือว่าเป็นเรื่องของการเมืองทั้งสิ้น

กุหลาบไม่เห็นด้วยกับการที่วงการปกครองหรือผู้มีอำนาจของไทย แปลความหมายของ "การเมือง" อย่างแคบ ๆ แต่เพียงในประเด็นของ "การเมืองแย่งชิงอำนาจ", "การเมืองรัฐประหาร", หรือการเมืองโค่นล้มรัฐบาลโดยการใช้กำลัง เท่านั้น²¹ เพราะนั้น

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 391-393.

²⁰ กุหลาบ สายประดิษฐ์, "ประชาธิปไตยที่ไม่ส่งเสริมความสนใจของประชาชนในเรื่องการเมือง," หน้า 290-291.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 288.

เป็นเหตุให้วงการปกครองหรือวงการผู้มีอำนาจนั้น ไม่สนับสนุนให้นักศึกษาฝึกฝนแสดงความคิดเห็นและไม่ยินดีที่จะได้เห็นประชาชนทั่วไปกระตือรือร้นสนใจในเรื่องการเมือง หากมีความเคลื่อนไหวในการแสดงความคิดเห็น หรือสนใจในเรื่องการเมืองที่เป็นไปโดยสุจริต และโดยวิธีทางอันสงบของกลุ่มประชาชนกลุ่มคนงาน หรือกลุ่มนักศึกษาที่ดี วงการปกครองก็มักจะสันนิษฐานเอาไว้ก่อนว่าเป็นเรื่อง "การเมืองแย่งชิงอำนาจ" ผลที่ตามมาก็คือวงการปกครองจะปฏิบัติการสอดส่องแทรกแซง หรือคุกคามต่อความเคลื่อนไหวในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ผลที่จะตามมาอีกคือ จะทำให้คนโดยมากเบื่อกว่า รังเกียจ หรือหวาดกลัวที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองนั้น จนในที่สุดประชาชนทั่วไปก็จะไม่สนใจใยดีว่าการเมืองจะเป็นไปอย่างไร และไม่มีความรู้ว่าการเมืองจะเป็นอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นการเมืองในประเทศหรือต่างประเทศ และด้วยเหตุนี้ เรื่องการเมืองจึงเป็นเรื่องผูกขาดเฉพาะชนกลุ่มหนึ่งที่มีอำนาจ ซึ่งมีความหวาดระแวงว่าคนกลุ่มอื่นจะมาช่วงชิงอำนาจโดยการใช้อำนาจบังคับ แล้วการดำเนินการปราบปรามก็จะทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นเงาตามตัว²²

เป็นที่น่าสังเกตเอาไว้ตรงนี้ว่า กุหลาบได้เชื่อมโยงแนวความคิดนี้เข้ากับหลักการประชาธิปไตยโดยกล่าวว่า "เมื่อประเทศตกอยู่ในภาวะเช่นนี้แล้ว ประเทศจะเป็นประชาธิปไตยไปได้อย่างไร และรัฐบาลจะอบรมสั่งสอนข้าราชการและประชาชนให้เข้าใจประชาธิปไตยอย่างไรได้ หากว่าภาวะการณ์ตามความเป็นจริงเป็นสิ่งขัดแย้งกับลักษณะประชาธิปไตยไปเสียทั้งนั้น"²³ คำกล่าวนี้มีนัยความหมายที่แฝงฝังอยู่ในเชื่อมโยงกลับเข้าสู่เนื้อหาตอนต้น สรุปได้ว่า ลักษณะประชาธิปไตยนั้น รัฐบาลหรือวงการปกครองจะต้องเริ่มต้นจากสมมุติฐานเบื้องต้นว่า "การเมือง" มิใช่เรื่องของการแก่งแย่งช่วงชิงอำนาจเท่านั้น และต้องเปิดโอกาสให้บุคคลกลุ่มต่าง ๆ กระตือรือร้นสนใจในเรื่องการเมือง เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นและเคลื่อนไหวทางการเมืองได้อย่างเสรี โดยสุจริตและโดยวิธีทางอันสงบ

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 288-290.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 290.

จากเหตุผลดังกล่าวเบื้องต้นนี้เอง ความไม่สบายใจของประเทศที่ได้ชื่อว่า
 เป็นประชาธิปไตยนั้น จึงมีได้อยู่ที่ว่า ประชาชนพากันมาสนใจในเรื่องการเมือง
 หากอยู่ที่ว่าประชาชนไม่สนใจในเรื่องการเมืองหรือสนใจน้อยเกินไป²⁴ และ "พรรค
 การเมืองหรือรัฐบาลของประเทศประชาธิปไตย ก็จะต้องชวนชววยเร่งเร้าให้ประชาชน
 สนใจในเรื่องการเมืองอยู่เสมอ เพราะว่าถ้าปราศจากความสนใจของประชาชน
 อำนาจของพรรคการเมืองหรืออำนาจของรัฐบาลก็จะเป็นสิ่งที่ไม่มียากฐาน เพราะว่า
 อำนาจทางการเมืองในประเทศประชาธิปไตยนั้นย่อมอาศัยมติมหาชนเป็นรากฐาน มิใช่
 อาศัยกำลังทหารหรือกำลังตำรวจเป็นรากฐาน กำลังทหารหรือกำลังตำรวจเป็นกำลัง
 ของประเทศหรือของชาติโดยส่วนรวม มิใช่เป็นกำลังของพรรคการเมืองใด แม้จะ
 เป็นพรรคการเมืองที่เป็นรัฐบาลอยู่ที่ใด กำลังของพรรคการเมืองอยู่ที่มติมหาชน เพราะ
 ฉะนั้นพรรคการเมืองจะเป็นฝ่ายค้านหรือเป็นรัฐบาลก็ดี ย่อมตรวจสอบและเสาะแสวง
 มติมหาชนอยู่เป็นนิจ"²⁵

ถ้อยคำดังกล่าวข้างต้นทั้งหมด สามารถอธิบายได้โดย 3 นัยด้วยกัน คือ
 นัยแรก กุหลาบยอมเล็งเห็นภัยซึ่งอาจจะเกิดตามมาหากประชาชนไม่สนใจในคดีต่อการ
 ทำความเข้าใจการเมืองที่กำลังเป็นอยู่ และกำลังจะเป็นไป นัยที่สอง ความสนใจ
 ในเรื่องของการเมืองเป็นคุณสมบัติร่วมกันของพลเมืองในประเทศประชาธิปไตย และ
 นัยที่สาม อำนาจอธิปไตยจะต้องเป็นของปวงชนเท่านั้น จึงจะเรียกได้ว่า "เป็นประชา
 ธิปไตย" กล่าวโดยสรุปก็ว่า "ประชาธิปไตย" ในทัศนะของกุหลาบนั้นจะตั้งหลักประกัน
 หนักแน่นอยู่ได้จะต้องเกิดจากความสำนึกของชุมชนเองในฐานะที่เป็นประชาธิปไตยในวิถี
 ชีวิต หรือมีวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย และจะต้องให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ของ
 ปวงชน หรือมหาชน เป็นหลักใหญ่ที่สุด การใช้อำนาจของผู้ปกครอง (ซึ่งปวงชนเป็น
 ผู้อนุมัติให้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนตน) จึงต้องเพื่อปวงชน มิใช่เพื่อประโยชน์ของตน
 หรือพรรคพวกของตน

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 300.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 301-302.

ในฐานะนักหนังสือพิมพ์ที่มีบทบาทสำคัญ กุหลาบจึงสนใจต่อรูปแบบการกระทำ
ของรัฐบาลและพรรคการเมือง รวมทั้งนักรบเมืองทั้งหลาย โดยมุ่งประเด็นพิจารณา
ถึงลักษณะการปฏิบัติกิจกรรมทางการเมือง เพื่อประชาชนเป็นหลักเอก ดังที่เขากล่าว
ไว้ว่า

...การต่อสู้ระหว่างพรรคการเมืองนั้น ถ้าขาดจิตใจที่มุ่งทำงานเพื่อผลประโยชน์
ของมหาชนแล้ว นักรบเมืองก็มักจะเอาเวลาไปพลาเสียด้วยการทะเลาะกันใน
เรื่องที่ไม่มีความสาระประโยชน์ต่อประชาชน ด้วยการกล่าวหาใส่ร้ายกัน ด้วยการมุ่ง
แต่จะเอาชนะกันโดยไม่คำนึงถึงทางใดทางเสียอันสำคัญของประเทศชาติ ต่อเมื่อ
การต่อสู้ของพรรคการเมืองใดเป็นการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ และความผาสุกของ
มหาชนแล้ว นักรบเมืองของพรรคนั้นก็ย่อมจะอุทิศเวลาของเขาให้แก่ปฏิบัติการ
ที่จะผลักดันอุดมการณ์ของเขาให้ก้าวหน้าไป โดยหลีกเลี่ยงจากการใช้เวลาไป
ในการทะเลาะกันในเรื่องที่ไม่เป็นคุณค่าแก่ประเทศชาติ และในการมุ่งทำลายกันโดย
ไม่คำนึงถึงศีลธรรม เพียงเพื่อจะเอาชนะกันเท่านั้น...²⁶

จุดเด่นอันหนึ่งของกุหลาบ ก็คือ การยืนยันอย่างหนักแน่นที่จะยืนอยู่เคียงข้าง
กับประชาชนตลอดมา บทวิพากษ์วิจารณ์การเมืองช่วงปี 2500 โดยใช้ชื่อว่า "ที่นี่และ
ที่นั่น" เขียนโดย "อิสสรชน" (นามปากกาของกุหลาบ สายประดิษฐ์) แล้วส่งลงพิมพ์
ในหนังสือพิมพ์ "สารเสรี", "ปิยะมิตร", และ "ประชามิตร" (ต่อมาสามารถรวมพิมพ์
เป็นเล่มในเรื่อง "การเมืองของประชาชน" โดย สำนักพิมพ์สุภาพบุรุษ) เน้นย้ำเอาไว้
บ่อยครั้งมากกว่า การปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ ของเจ้าหน้าที่ปกครองจะต้องคำนึงถึงเสียงของ
ประชาชนเป็นที่ตั้ง เสมอไม่แปรเปลี่ยนไปได้ และอย่างเข้มงวดมาก ตัวอย่างได้แก่ บท
ความของเขาลงวันที่ 29 มีนาคม 2500 เรียกร้องให้ยกเลิกกฎหมายสองฉบับ คือ กฎ
หมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์และกฎหมายการพิมพ์ มีข้อความตอนหนึ่งว่า

...เราเคยแสดงความชื่นชมต่อนายกรัฐมนตรีมาแล้ว ในกรณีบางกรณีที่ท่านได้
แสดงความเคารพและปฏิบัติตามมติมหาชน ในบัดนี้เมื่อท่านแสดงความจำนงที่จะ
แก้ไขหรือยกเลิกกฎหมายที่มีลักษณะละเมิดหลักการของประชาธิปไตยอย่างร้ายแรง
นี้ "เพื่อการปฏิบัติตามคำเรียกร้องของมหาชน" เราจึงเว้นเสียมิได้ที่จะแสดงความ
ชื่นชมต่อนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง...²⁷ หรือที่ว่า ...รัฐบาลของประชาชน
จะต้องใช้จ่ายเงินของประชาชนตามปรารถนาของประชาชน รัฐบาลที่ใช้จ่ายเงิน

26

กุหลาบ สายประดิษฐ์, การเมืองของประชาชน (พระนคร : การพิมพ์
ไชยวัฒน์, 2500), หน้า 149-150.

27

กุหลาบ สายประดิษฐ์, การเมืองของประชาชน, หน้า 14.

ของประชาชนโดยชัดขึ้นปรารถนาของประชาชน และมีใช้เพื่อประโยชน์และความ
 28
 ผาสุกของประชาชน ย่อมมิใช่รัฐบาลของประชาชนอย่างแน่นอน... เป็นต้น
 (และอีกหลายแห่ง)

การที่กุหลาบยืนหยัดอยู่เคียงข้างประชาชน ทำให้กุหลาบเชื่อมั่นในพลังของ
 ประชาชน ดังคำกล่าวของเขาที่ว่า

...เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงขอออกความเห็นไว้ในที่นี้ว่า หากชาวเราเห็นว่า
 มีสิ่งใดที่บกพร่องผิดพลาดเสื่อมโทรมอยู่ในบ้านเมืองของเรา ซึ่งเป็นเครื่องรัดรั้ง
 ชีวิตของเราไว้ในความล้มเหลว เป็นการก่อกำยและก่อความทุกข์ยากให้แก่พี่น้อง
 ร่วมชาติของเรา และเราต้องการจะมัดเป้าแก้ไขให้คืนดี ให้มีความบริสุทธิ์
 งดงามปรากฏขึ้นในชีวิตของประชาชนและของประเทศเรา เราก็มิหวังแต่จะ
 รอคอยให้พวกนักการเมืองเขามาจัดทำให้เรา หรือรอคอยให้เกิดปาฏิหาริย์
 อย่างใดอย่างหนึ่งมาช่วยเรา ถ้าเราจะได้แต่รอคอยโดยไม่ช่วยตัวเอง
 บ้างแล้ว เราก้อาจจะต้องรอคอยไปโดยไม่มีกำหนดเวลา พวกเราที่เป็นพล
 29
 เมือง เป็นสามัญชนคนธรรมดาทั่วไปนี้แหละ ที่จะเป็นผู้เปลี่ยนแปลงบังคับ
 โชคชะตาของเราที่จะเป็นผู้บังคับการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามประสงค์ของเราได้
 หากว่าเราเอาใจใส่ศึกษาเรื่องราวของเราเรื่องราวของบ้านเมือง แล้วแสวง
 มติและการกระทำร่วมกันของเราออกมา นี้แหละคือวิธีการของประชาธิปไตย

ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ สหบาลคนงานและสิทธิในการนัดหยุดงาน
 ของกรรมกร ก็ถูกถือเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการที่เป็นประชาธิปไตยด้วย ด้วยเหตุที่กุหลาบ
 มองประชาธิปไตยและการเมืองในแง่ดังกล่าวมาแล้วเบื้องต้น กุหลาบจึงให้ความสำคัญ
 แก่สิทธิของคนงานในฐานะเป็นประชาธิปไตยด้วย ดังที่กุหลาบได้เคยกล่าวเอาไว้ดังนี้

...ในกรณีอื่น ๆ การปฏิบัติของประชาธิปไตยของออสเตรเลีย ก็แตกต่างกับ
 ประชาธิปไตยของเมืองไทยเป็นอันมาก... ผู้อ่านย่อมทราบแล้วว่าในประเทศของ
 เรานั้น ถ้ามีความเคลื่อนไหวในหมู่คนงานหรือกรรมกรขึ้นเมื่อใด เจ้าหน้าที่ของ
 บ้านเมืองก็มักจะจับตาดูหรือเข้าแทรกแซง การตั้งข้อสงสัยไว้ก่อนว่า จะมีเรื่อง
 การเมือง (แบบรัฐประหารหรือแย่งชิงอำนาจ) เป็นมูลเหตุหรืออย่างเขาก็แปล

28
 เรื่องเดียวกัน, หน้า 112. (ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2500).

29
 กุหลาบ สายประดิษฐ์ (คำแถลง), ข้าพเจ้าได้เดินมา เล่ม 2,

ความไปว่าจะก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในบ้านเมือง หรือเป็นเรื่องยุ่งยากหนักใจแก่การปกครอง ดังนั้นเมื่อมีความเคลื่อนไหวของพวกคนงานที่ได้รับความกดขี่ขูดรีดจากนายจ้าง และคนงานได้แสดงควมสามัคคีพร้อมใจกันเรียกร้องความเป็นธรรม โดยการนัดหยุดงานหรือโดยการกระทำอื่นใดก็ตาม ๐ เจ้าหน้าที่ก็มักจะเข้าแทรกแซง โดยจัดการให้พวกคนงานระงับปากเสียง หรือระงับการต่อต้านการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม และให้ยอมรับสภาพการขูดรีดเช่นเดิมต่อไป และผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือคนงานผู้อับพ เหล่านี้ก็มักจะถูกแลดูว่ามีเจตนาจะก่อความไม่สงบ และในบางกรณีผู้เข้าไปเกี่ยวข้องช่วยเหลือก็ถูกจับไปขัง... ที่จริงนั้น กรรมกรหรือคนงานแต่ละคน ซึ่งเป็นผู้มีฐานะต่ำต้อยยากจน ไม่มีปากมีเสียง และต้องอาศัยรายได้จากการทำงานรับจ้างเป็นเครื่องประทังชีพไปวันหนึ่ง ๆ นั้น หากว่า จะมีการพิพาทอะไรกับนายจ้างของตน พวกคนงานย่อมอยู่ในฐานะที่เป็นรองหรือเสียเปรียบนายจ้างอยู่เสมอ เหตุฉะนั้น โดยปกติพวกคนงานจึงย่อมจะหลีกเลี่ยงการพิพาทกับนายจ้างอยู่แล้ว และหากว่าถ้าพวกเขาได้แสดงอาการขัดแย้งต่อนายจ้างขึ้นมาเมื่อใด เราก็คควรเข้าใจได้ว่าน่าจะมีการขูดรีดเอาเปรียบแก่พวกเขาอย่างเหลืออดเหลือทนจริง ๆ เขาจึงต้องตัดสินใจเข้าเสี่ยงภัยต่อการครองชีพของเขา...

สหบาลคนงานนั้นเป็นองค์การสำคัญอันหนึ่ง ที่แสดงลักษณะประชาธิปไตยของประเทศสหบาลคนงานย่อมดำรงอยู่อย่างทรงอำนาจ ไม่ใช่แต่เพียงในประเทศที่รัฐบาลเป็นตัวแทนของปวงชนแรงงาน แม้ในประเทศนายทุนชั้นที่หนึ่งก็มีสหบาลคนงานที่เป็นองค์การอันทรงอำนาจ แม้บรรดาประเทศที่เคยมีมูลนายเป็นประเทศประชาธิปไตย เช่น พม่า, ฟิลิปปินส์, อินโดนีเซีย ก็ได้มีการจัดตั้งองค์การของพวกคนงานในรูปสหบาลคนงานมานานแล้ว มีแต่ในสยามเท่านั้น ที่ความเคลื่อนไหวในการจัดตั้งสหบาลคนงานเป็นอยู่อย่างช้าที่สุด ความเคลื่อนไหวจับกลุ่มของพวกคนงานรวมทั้งการนัดหยุดงานของพวกคนงาน เป็นสิ่งที่วงการปกครองของสยามแทบทุกสมัยซึ่งซึ่งหวาดกลัว ยิ่งเสียกว่าการระบาดของโรคคหิวาต์...

การที่ไม่มีสหบาลคนงานที่มีฐานะมั่นคงนั้น ย่อมเป็นที่พิศวงแก่ชาวต่างประเทศ ไม่มีปัญหาเพราะว่าการมีหรือไม่มีสหบาลคนงานนั้น ย่อมเปิดเผยท่าทีของประเทศว่ามีต่อประชาธิปไตยอย่างไร วงการปกครองของไทยมักจะแลดูการจัดตั้งองค์การของพวกคนงานด้วยความไม่ไว้วางใจและระแวงไปว่าองค์การเช่นนั้นจะเป็นเครื่องมือของพรรคการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์กับตนบ้างจะเป็นบ่อเกิดแห่งความไม่สงบเรียบร้อยบ้าง แทนที่จะคิดไปว่าสหบาลคนงานที่คนงานได้ริเริ่มจัดตั้งขึ้นเป็นศูนย์รวมแห่งกำลังความสามัคคีของเขา เพื่อที่จะใช้กำลังความสามัคคีคุ้มครองสวัสดิภาพของพวกเขา นั้น เป็นสัญญาแห่งความคลี่คลายในทางก้าวหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่ง สหบาลคนงานนอกจากจะเป็นองค์การคุ้มครองรักษาผลประโยชน์ของพวกคนงานแล้ว

ยังจะเป็นแหล่งให้การศึกษาทางการเมืองแก่พวกคนงาน และเมื่อสหบาลคนงานเป็นที่รวมเสียงของพวกคนงาน สหบาลคนงานจึงเป็นที่ก่อกำเนิดประชาชาติที่สำคัญทางหนึ่ง คุณลักษณะของสหบาลคนงานดังกล่าวนี้ย่อมเป็นที่ปรารถนาของประชาธิปไตย ในทางกลับกัน เมื่อประเทศใดไม่มีสหบาลคนงานที่จัดตั้งขึ้นโดยพวกคนงานและดำเนินการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของพวกคนงานโดยแท้จริงแล้ว ชาวต่างประเทศที่มาจากประเทศประชาธิปไตยก็จะเข้าใจได้ว่า พวกคนงานได้ถูกปล่อยให้ให้เผชิญชีวิตอย่างโดดเดี่ยว และเมื่อแต่ละคนต้องแยกจากกันไปโดยไม่รวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวแล้ว มาตรฐานการครองชีพและการศึกษาของพวกคนงานหรือชนชั้นที่ยากจนก็จะถูกกดไว้ในระดับต่ำทราวมตลอดไป และในสภาพเช่นนั้นก็จะมีแต่คนมั่งมีหรือคนชั้นสูงจำนวนน้อยเท่านั้น ที่กอบโกยผลประโยชน์ของประเทศเข้าไว้อย่างเหลือเฟือ และเมื่อไม่มีการจัดตั้งรวมกำลังกันแล้ว คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนยากจนก็จะไม่มีปากมีเสียงอะไร และในสภาพเช่นนั้นประชาธิปไตยจะงอกงามจำเริญขึ้นได้อย่างไร³⁰

นโยบายต่างประเทศ

หากจะดูโดยรวม ๆ จากบทความทางการเมืองหลายต่อหลายชิ้นที่กุหลาบเขียนขึ้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2492-2501 ซึ่งวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของรัฐบาลในขณะนั้นอย่างต่อเนืองเรื่อยมา จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เรื่องของนโยบายต่างประเทศของไทยถูกจัดให้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่สุดเป็นอันดับหนึ่งเลยทีเดียว เพราะกุหลาบถือว่าการที่นโยบายต่างประเทศนี้เองที่เป็นพื้นฐานที่มาของลักษณะการปกครอง และการปฏิบัติจัดทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของรัฐบาล รวมทั้งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมด้วย ดังคำกล่าวของกุหลาบที่ว่า

...เราถือโอกาสชี้แจงไว้ในที่นี้ด้วยว่า เหตุที่ประชาชนสนใจและถือว่าการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศเป็นเรื่องสำคัญยิ่งนั้น ก็เพราะประชาชนได้สังเกตเห็นว่า ที่เรียกว่า นโยบายต่างประเทศนั้น แท้จริงมิได้มีความหมายแต่เพียงว่าเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศเท่านั้น หากว่านโยบายต่างประเทศนั้นเป็นนโยบายที่เปรียบประดุจดาบที่ครอบงำนโยบายข้ออื่น ๆ และความคลี่คลายขยายตัวของชีวิตทั้งในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมืองเข้าไว้ทั้งหมด³¹

³⁰ กุหลาบ สายประดิษฐ์, "ฐานะและการรวมกำลังของคนงาน,"

ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 2, หน้า 309-329.

³¹

กุหลาบ สายประดิษฐ์, การเมืองของประชาชน, หน้า 312-313.

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กุหลาบสนับสนุนนโยบาย "เป็นกลาง" อย่างต่อเนื่องตลอดมา เขาคัดค้านระบบจักรพรรดินิยม กระแสเสียงคัดค้านจักรพรรดินิยมและสนับสนุนนโยบายเป็นกลาง เป็นข้อเรียกร้องใหญ่ข้อหนึ่งของกุหลาบตลอดปี พ.ศ. 2500 กุหลาบเขียนบทความทางการเมืองคัดค้านวิพากษ์วิจารณ์ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่นำประเทศไปผูกมิตรอยู่กับสหรัฐอเมริกา จนขาดความเป็นตัวของตัวเอง ไม่มีอิสระในการกำหนดนโยบายบริหารทั้งทางด้านระหว่างประเทศและภายในประเทศ เป็นความจริงอย่างยิ่งกว่าอื่นใดทั้งหมดที่กุหลาบไม่เห็นด้วยและคัดค้านลัทธิจักรพรรดินิยมอย่างจริงจัง เขาไม่ยินยอมให้ไทยต้องสูญเสียความเป็นอิสระของตนเอง (Autonomy) เพียงเพื่อจะเอาใจมหาอำนาจ (ในที่นี้หมายถึงสหรัฐอเมริกา) เขาเริ่มต้นด้วยคำกล่าวที่ว่า

...มิใช่แต่เพียงในยามนี้เท่านั้นที่ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลที่นำประเทศ และประชาชนไทยไปผูกพันไว้กับนโยบายของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีฐานะและผลประโยชน์แตกต่างกันไกลกับฐานะและผลประโยชน์ของประเทศไทย การคัดค้านในเรื่องนี้แท้จริงได้ตั้งต้นเมื่อหลายปีมาแล้ว นับแต่รัฐบาลได้นำประเทศไปผูกพันกับสหรัฐด้วยสัญญาทางทหาร การคัดค้านอย่างหนักจากประชาชนและหนังสือพิมพ์ส่วนหนึ่ง ได้มีขึ้นเมื่อรัฐบาลได้นำประเทศไทยเข้าไปร่วมในสงครามเกาหลี ดูว่าประเทศไทยมีผลประโยชน์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสหรัฐ

แต่แล้วก็ได้มีการวิจารณ์หลายอย่างจากรัฐบาลที่จะทำให้กระแสเสียงเรียกร้องนี้ต้องหยุดชะงักและเจียบเสียงลง ด้วยการใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรม "มีการบีบบังคับ เสรีภาพและปิดปากหนังสือพิมพ์มิให้พูดความจริง การเปิดเผยความจริง และการวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ในกิจการต่างประเทศตามความเป็นจริง และตามความเป็นธรรม จึงต้องระงับไปในระหว่างปีอันมืดมนแห่งอาชญากรรม ที่ได้กระทำต่อสังคมนิยมในธรรมของมนุษย์"³² ผลของการต่อสู้เรียกร้องในประเด็นนี้ของกุหลาบ ทำให้กุหลาบต้องถูกจับเป็นครั้งแรกโดยอ้างเหตุว่า สงสัยว่าจะเป็นผู้พิมพ์ใบปลิว "ไทยอิสระ" และด้วยข้อหา "กบฏภายในประเทศ"

32

กุหลาบ สายประดิษฐ์, การเมืองของประชาชน, หน้า 2.

33

เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

ในสายตาของกุหลาบ จักรวรรดินิยมมีความเลวร้ายน่าับการด้วยกัน สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ลัทธิจักรวรรดินิยม เป็นที่มาของนโยบายต่างประเทศของไทย ซึ่งส่งผลกระทบไปสู่การค้า การเงิน และการออกกฎหมายบางฉบับที่ขัดต่อประชาธิปไตย (เช่น พร.บ. คอมมิวนิสต์ เป็นต้น) การรุกรอนสิทธิมนุษยชน และก่อความเสียหายทั้งในด้านเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

กุหลาบเห็นว่า การที่รัฐบาลไทยนำประเทศไปผูกพันอยู่กับจักรวรรดินิยมอเมริกา จนทำให้ไทยยึดถือเอานโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ "ผู้รุกราน" มาเป็นแม่บทการค้า การเงิน นโยบายด้านต่าง ๆ และในการร่างกฎหมาย พระราชบัญญัติ และคำสั่งพิเศษต่าง ๆ นับเป็นผลเสียอย่างสำคัญยิ่งยวด โดยเฉพาะกฎหมายป้องกันการค้าระหว่างกันเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งรุกรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างหนัก และไม่เป็นที่ประชาธิปไตยที่สุด ก็คลอดออกมาโดยมีนโยบายต่างประเทศตามอย่างจักรวรรดินิยมอเมริกา เป็นต้น ต่อ ดังที่กุหลาบได้แสดงความเห็นถึงต้นกำเนิดของ พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์ เอาไว้ว่า

...การที่เราให้ความสนับสนุนในเรื่องที่จะยกเลิกกฎหมายสองฉบับ (หมายถึง พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์และ พ.ร.บ.การพิมพ์-ผู้วิจัย) ที่ไม่เป็นประชาธิปไตย มิใช่เพราะเป็นที่พอใจเรา แต่เพราะว่ากฎหมายทั้งสองฉบับนี้ ไม่เพียงแต่จะขัดกับหลักการประชาธิปไตยอย่างร้ายแรง และไม่มีกฎหมายเช่นนี้ในบรรดาประเทศประชาธิปไตยเท่านั้น หากกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ได้ก่อความเสียหายอันลึกซึ้งหลายประการแก่ประเทศชาติ เฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายป้องกันการค้าระหว่างกันเป็นคอมมิวนิสต์... พ.ร.บ.ฉบับนี้ได้เสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ. 2495 ภายหลังจากการจับกุมผู้ต้องหาว่าเป็นกบฏ 10 พ.ย. หรือที่เรียกกันว่า "กบฏสันติภาพ" เพียงสองวัน การพิจารณาลงมติร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้กระทำกันอย่างผล็ผลาม รวยรัดราวกับว่าพระกาฬจะมาหักคอรัฐบาลถ้าไม่จัดการออกกฎหมายฉบับนี้ให้เสร็จสิ้นลงไปในวันเดียว การพิจารณาเริ่มในตอนเช้า และรัฐบาลเรียกร้องให้สมาชิกแปลญัติภายในเที่ยง และให้พิจารณาวันที่ 2 และ 3 ให้เสร็จในตอนบ่าย จนสมาชิกกล่าวหาว่าเป็นการออกกฎหมายตามอำเภอใจแบบเผด็จการ...นี่เป็นข้อเท็จจริงส่วนหนึ่งของการเซ็นกฎหมายที่ไม่เป็นประชาธิปไตยออกมาหวาดประชาชนโดยไม่ให้ออกาสแก่สภาที่จะศึกษาพิจารณาแม้แต่น้อย³⁴

หลักฐานที่รัฐบาลโดย พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ (รัฐมนตรีช่วยว่าการมหาดไทยในขณะนั้น) นำมาอ้างในการออกกฎหมายก็คือ จะมีการก่อกบฏ โดยผู้ร่วมใน

34

กุหลาบ สายประดิษฐ์, การเมืองของประชาชน, หน้า 15-16.

การกบฏประกอบด้วย 9 ชาติ คือ ไชยครีส์เซีย, จีน, เขมร, ลาว, ฟิลิปปินส์, มลายู เวียดนามและไทย แผนการมีอยู่ว่า ให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของไทย กุมขังกษัตริย์ และบังคับให้สละราชสมบัติ และให้กษัตริย์เสียดอกไม่ยอมปฏิบัติตาม ตั้งรัฐบาลรับปลัก แห่งไทยใหม่ วางเพลิงครั้งใหญ่ รัฐบาลฝ่ายตรงข้ามกับคอมมิวนิสต์ แล้วนำมาแจกจ่ายแก่พลรบชาวนาและกรรมกร ไชยครีส์เซียจะเป็นประเทศแรกที่รับรองรัฐบาล ฯลฯ

...นอกจากความอัปมงคลที่มีอยู่ในตัวของมันเองอย่างเต็มครมแล้ว มันยังเป็นกฎหมายที่คลอความชั่วร้ายออกมาอันแล้วอันเล่า และสกัดกั้นผลประโยชน์และความดีงามของประชาชนไทยไว้รอบด้าน มันได้เป็นเครื่องมือของผู้ที่ใช้อำนาจเป็นธรรมในการกดขี่ปองร้ายผู้ที่มีความคิดเห็นต่างกันในการการเมือง หลังจากที่ได้มีการจับกุมผู้ต้องหาในคดีการเมือง 10 พ.ย. คดีการเมืองแทบทุกคดีในเวลาต่อมา จะประกอบด้วยข้อหาว่าได้กระทำผิดตาม พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์ด้วย...³⁵

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในขณะนั้นดำเนินนโยบายต่างประเทศตามกันสหรัฐอเมริกาโดยร่วม เป็นพันธมิตรต่อต้านคอมมิวนิสต์ผู้รุกราน ภูทลายได้วิจารณ์การดำเนินนโยบายเช่นนี้เอาไว้ว่า

...เพราะเหตุที่รัฐบาลไปคอยแต่รับเอาเหตุผลของอเมริกาซึ่งเป็นเหตุผลของเจ้าเงินนายเงินของประเทศนั้น มาใช้แก่ประเทศไทยและประชาชนคนไทย ซึ่งมีฐานะคนละอย่างและมีผลประโยชน์คนละอย่างกับพวกเจ้าเงินนายเงินของอเมริกา ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่า "ความช่วยเหลือ" ที่อเมริกาพยายามจะให้แก่ประเทศไทยจึงปรากฏว่า ยิ่งให้มากเท่าใดประชาชนก็ยิ่งคัดค้านและแสดงความไม่พอใจเท่าไร... ในระยะเวลาสิบปีมานี้ ประชาชนไทยได้เรียนรู้ อย่างแจ่มแจ้งแล้วว่า สิ่งที่เรียกว่าความช่วยเหลือที่ให้มาพร้อมกับข้อผูกมัดนานาประการนั้น ที่แท้แล้ว มันก็คือไซ้ตรวนอีกรูปหนึ่ง³⁶ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์ ภูทลายได้ให้เหตุผลว่า "ความสับสนขัดแย้งภายในวงงานรัฐบาล และความเสียหายที่ตกแก่ประชาชนไทยนั้น จะเห็นตัวอย่างได้ชัดเรื่องหนึ่งจากกรณีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะเป็นการอ้างกฎหมาย การใช้หรือดใช้กฎหมายฉบับนี้ตลอดจนการจะเลิกหรือจะแก้กฎหมายฉบับนี้ ล้วนแต่ได้เป็นมาและเป็นอยู่อย่างสับสนขัดแย้งและปราศจากหลักเกณฑ์ ทั้งนี้ก็เนื่องมาแต่มูลเหตุใหญ่ที่ว่า การกำเนิดและการดำรงอยู่ของกฎหมายฉบับนี้ ไม่ใช่เป็นเรื่องคุ้มครองผลประโยชน์ของมหาชนคนไทย

35
เรื่องเดียวกัน, หน้า 219-220.

36
เรื่องเดียวกัน, หน้า 220-221.

กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่ออกและใช้ในเมืองไทยก็จริง แต่การบริหารกฎหมายฉบับนี้มีผลเป็นการคุ้มครองผลประโยชน์ของฝรั่ง และคนไทยไม่กี่คนที่มีหุ้นส่วนอยู่กับผลประโยชน์จากกฎหมายนี้³⁷

ในความคิดของกุหลาบ ผลของกฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และนโยบายต่างประเทศที่ไม่เป็นกลางเพราะได้รับแรงผลักดันมาจากนโยบายของสหรัฐอเมริกา ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างสำคัญแก่สภาพการเมืองและสังคมไทย พอสรุปประเด็นไว้เป็นเบื้องต้นดังนี้

1. ก่อให้เกิดการบริหารราชการและการปฏิบัติกิจกรรมหลายอย่างที่ขัดต่อหลักการของประชาธิปไตย
2. ก่อให้เกิดสภาพการณ์ที่รุกรอนสิทธิมนุษยชน
3. เป็นการกีดฆ่าประเทศเข้าสู่สงคราม
4. ก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม
5. ก่อให้เกิดปัญหาในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการศึกษา การสวัสดิการสังคม เป็นต้น

เฉพาะ พ.ร.บ.ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์เพียงฉบับเดียวก็เห็นได้ชัดแล้วว่า มีลักษณะที่ขัดต่อหลักการประชาธิปไตย นับตั้งแต่การก่อกำเนิดของมันไปจนถึงการนำเอา พ.ร.บ.ฉบับนี้ไปใช้ในการปราบปรามผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของรัฐบาล ตัวอย่างได้แก่ ... ำนาจจับกุมบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งรัฐบาล เห็นว่าหรือสงสัยว่าได้กระทำความผิดตาม พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์ อนึ่ง ในการดำเนินการจับกุมบุคคลเหล่านั้น การอ้างเหตุแห่งการกระทำความผิด และใช้เป็นข้ออ้างในการจับกุมมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก เพราะ พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์อำนวยโอกาสให้สามารถกระทำได้อยู่เสมอ นอกจากนั้นหลักฐานที่จะอ้างเพื่อใช้อำนาจปราบปรามผู้ที่คัดค้านการกระทำของรัฐบาลก็สามารถจะสร้างขึ้นเองได้ทุกเมื่อ กล่าวง่าย ๆ ก็คือ หลักฐานปลอมก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ด้วย ตัวอย่างเช่น หลักฐานที่รัฐบาลอ้างว่าเป็นแผนการก่อการกบฏ โดยได้รับความสนับสนุนจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ซึ่งค้นได้ในตัวผู้ต้องหาติดภฏสันติภาพ ต่อมาภายหลังพบว่า หลักฐานในสำนวนคดีสันติภาพทั้งหมดไม่เคยปรากฏว่ามีพยานเอกสารชิ้นนี้อยู่เลย³⁸

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 220-221.

³⁸ กุหลาบ สายประดิษฐ์, การเมืองของประชาชน, หน้า 19.

เราได้ทำความเข้าใจกันแล้วว่า แนวความคิดประชาธิปไตยของกุหลาบตั้งอยู่บนหลักเกณฑ์ที่ว่า เสียงประชาชนคือเสียงสวรรค์ การดำเนินการใด ๆ ของเจ้าหน้าที่ปกครองจะต้องเคารพต่อมติมหาชน จากหลักเกณฑ์อันนี้ กุหลาบได้ก้าวไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและหัวหน้ารัฐบาล ด้วยจุดยืนใน "มติมหาชน" หรือ "เสียงของประชาชน" หลายต่อหลายครั้งด้วยกัน ดังตัวอย่าง

...รัฐบาลต้องหันเข้าหาประชาชน ต้องกลับมาอยู่กับประชาชน ต้องศึกษาความต้องการและปฏิบัติตามความต้องการของประชาชน ถ้ารัฐบาลไม่นำคนมาผูกพันไว้กับประชาชนแล้ว รัฐบาลก็ไม่ควรจะแปลกใจว่า เหตุไฉนประชาชนจึงไม่ชอบรัฐบาล

สิ่งที่ประชาชนเรียกให้รัฐบาลปฏิบัตินั้น อาจแยกออกเป็นเรื่องใหญ่ ๆ ได้สามเรื่อง ได้แก่

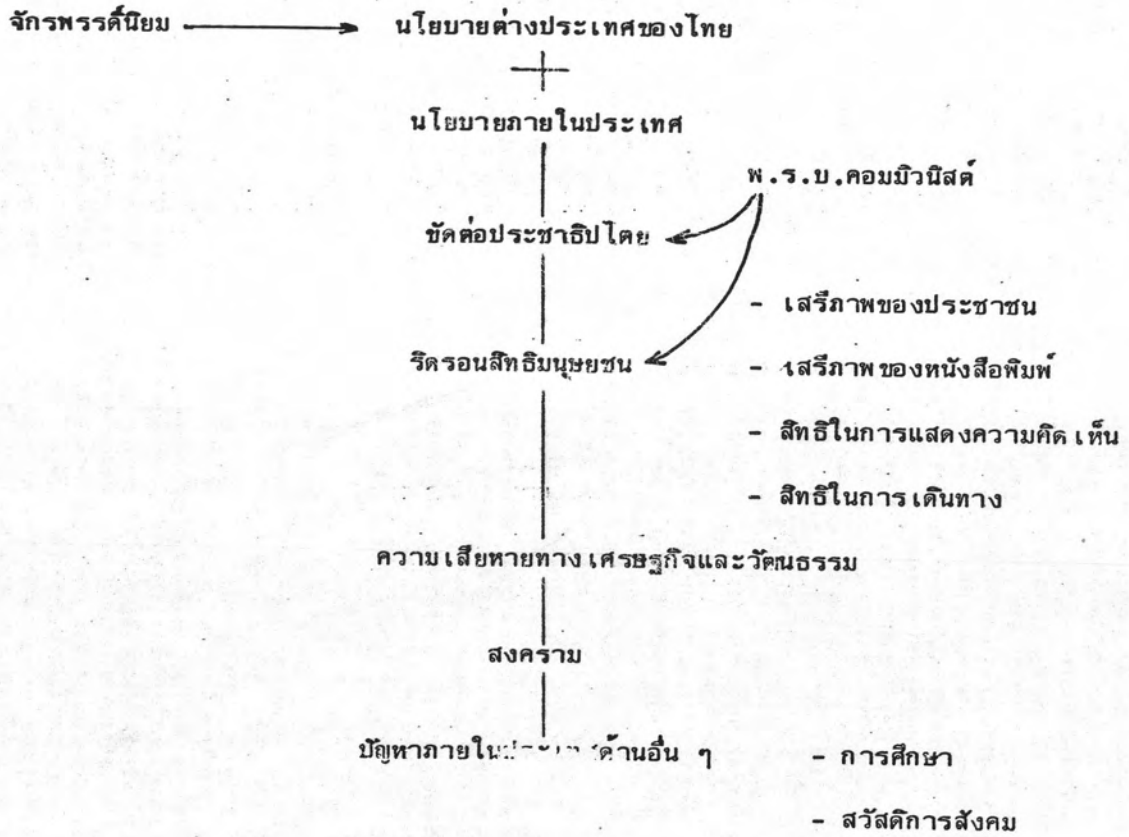
1. การปรับปรุงนโยบายต่างประเทศเสียใหม่ ในเรื่องนี้ประชาชนเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระไม่ผูกพันคนไว้กับฝ่ายใด ไม่เดินตามหลังมหาอำนาจใด ให้ถอนตนออกจากสนธิสัญญาซีโอโต และสัญญาทางการทหารกับสหรัฐ และพันธะทั้งปวงที่ส่งเสริมให้ต่างชาติมีอิทธิพลในวงราชการของเรา ประชาชนเรียกร้องให้รัฐบาลเจริญสัมพันธไมตรีกับทุกประเทศโดยไม่มีกั๊กแบ่งแยก และรับนับถือหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติอย่างซัดแจ้ง

2. การปฏิบัติตามหลักการประชาธิปไตย ในเรื่องนี้ประชาชนเรียกร้องให้รัฐบาลชำระและเลิกล้มกฎหมายที่ไม่เป็นประชาธิปไตยทั้งปวง อาทิ กฎหมายรื้อกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ กฎหมายการพิพม์ และบทบัญญัติบางบทในประมวลกฎหมายอาญา โดยเฉพาะกฎหมายคอมมิวนิสต์ ซึ่งปรากฏผลจปฏิบัติของเจ้าหน้าที่แล้วว่าเป็นกฎหมายที่กดขี่คุกคาม เสรีภาพของประชาชนอย่างร้ายแรงเป็นประวัติการณ์

3. การบริหารราชการด้วยความสุจริต ด้วยความเคารพกฎหมายและศีลธรรม ในเรื่องนี้ประชาชนได้แสดงการตำหนิติเตียนไว้มาก เกี่ยวกับการบริหารราชการที่ขาดความสุจริตไร้ศีลธรรม และใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบด้วยกฎหมาย และในทางบังคับกดขี่ขู่ขู่ได้บังคับบัญชาและราษฎร เช่น การใช้อำนาจในตำแหน่งราชการเข้าแทรกแซงในการเลือกตั้ง การบังคับกะเกณฑ์ให้ข้าราชการตามหัวเมืองอ่านหนังสือพิมพ์ที่บุคคลในคณะรัฐบาลมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งกำลังเป็นเรื่องอื้อฉาวที่จะนำความเสียหายมาสู่รัฐบาลอีกทางหนึ่ง...³⁹

แผนภูมิที่ 6

แสดงความสัมพันธ์ระหว่างจักรพรรดินิยมกับนโยบายต่างประเทศและนโยบายภายในประเทศของไทย ในสายตาของกุหลาบ สายประดิษฐ์

หากจะให้เลือกเอาระหว่างการตั้งคอกอยู่ในอันตรายภายใต้ระบอบการเมือง
ที่อบูตทมิฬ กับการกล่าวความจริง กุหลาบเลือกเอาการพูดความจริง โดยมีจุดยืน
เคียงข้างประชาชน เขากล่าววิพากษ์วิจารณ์การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล
จอมพล ป. อย่างรุนแรงว่า

... ด้วยความพะวักพะวนอยู่แต่จะประจบเอาใจสหรัฐอเมริกา ด้วยการยืนยันนโยบาย
เดินตามหลังสหรัฐตลอดกาล นายกรัฐมนตรีถึงกับได้กระทำในสิ่งที่ไม่มีนายกรัฐมนตรี
คนใดของประเทศประชาธิปไตยจะเคยฝันไปว่าจะกระทำ คือการปฏิเสธประชาชน
และแยกตนเองออกไปจากประชาชนในประเทศของตน ต่อข้อความที่ว่า ไทยจะ
เปลี่ยนนโยบายไปค้ากับจีนแดงเช่นเดียวกับอังกฤษหรือไม่ นายกรัฐมนตรีได้ยืนยันว่า
“ไม่เปลี่ยน แม้ประชาชนจะเรียกร้องให้เปลี่ยนก็ตาม... ในคำตอบของนายกรัฐมนตรี
นั้น ได้เปิดเผยออกมาอย่างชัดเจน ซึ่งสิ่งสองสิ่งนี้ที่ประชาชนไทยได้ขบขันมา
นานแล้ว สิ่งหนึ่งคือการบีบบังคับหรือการกดดันจากสหรัฐอเมริกาที่จะให้รัฐบาลไทย
ดำเนินนโยบายตามหลังสหรัฐอเมริกาอย่างเคร่งครัด ให้ประเทศไทย กลียุคซึ่ง
ประเทศที่สหรัฐต้องการให้กลียุคซึ่ง ให้ประเทศไทย เป็นศัตรูกับประเทศที่สหรัฐถือ
ว่าเป็นศัตรูของตน แม้ว่าจะเป็นการฝ่าฝืนขืนน้ำใจของประชาชนไทยสักเท่าใดก็ตาม
สิ่งที่สองคือ ความร้อนรนกระวนกระวายใจของรัฐบาล และของนายกรัฐมนตรีที่จะ
กระทำทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นทีพอใจของประเทศเจ้านาย ถึงแม้ว่าจะเป็นการเลือก
ระหว่างการทำความพอใจให้แก่ประเทศเจ้านาย กับการผลจากประชาชนในประเทศ
ของตน รัฐบาลก็ถึงแก่ยอมเลือกข้างผลจากประชาชนในประเทศของตน...⁴⁰

กุหลาบเห็นว่า ด้วยการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ผิดพลาด โดยได้รับอิทธิพล
กดดันจากจักรวรรดินิยมอเมริกา จนถึงแก่มีการออกประกาศให้... รวมมิวนิสต์อัน
อับสิทธิ์ออกมาเช่นนี้เอง ที่ทำให้หลักการสิทธิมนุษยชนต้องถูกริดรอนทำลายลง เช่น
เมื่อคราวที่สหภาพแรงงานแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนได้สั่งค่าเชิญมายังสมาคมเสรีแรงงาน
และสมาคมกรรมกรแห่งประเทศไทย รวมทั้งสหภาพแรงงาน 16 หน่วย ให้ส่งตัวแทน
ไปร่วมฉลองวันที่ระลึกกรรมกรสากล ผู้บังคับการสันติบาลได้ประกาศออกมาว่า ไม่ให้ไป
อย่างเด็ดขาด โดยให้เหตุผลว่า เพราะประเทศไทยมีกฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็น
คอมมิวนิสต์ การที่คนไทยไม่ว่าจะเป็นใครไปร่วมประชุมกับองค์การคอมมิวนิสต์ย่อมผิด
กฎหมาย การไปจีนแดงถ้าไปให้สัมภาษณ์หรือร่วมประชุมหรือพูดวิพากษ์งานของจีนขมขื่น
คำนี้รัฐบาลไทย ก็ถือว่ามีความผิดต้องจัดการไปตามกฎหมาย แต่ด้วยกระแสคัดค้าน

40

เรื่องเดียวกัน, หน้า 163-164.

และด้วยเหตุผลเบื้องหลังบางอย่าง ทางรัฐบาลก็ยอมอนุญาตให้เดินทางไปได้ แต่โดยมีเงื่อนไขว่าไปได้แต่กลับไม่ได้ หากกลับมาจะถูกจับกุมดำเนินคดีทันที เหตุการณ์ช่วงนั้นพอสรุปได้ดังนี้ คณะสงฆ์เสริมสัมพันธไมตรีไทยชุดแรกมี นายเทพ โชติณัฐิต เป็นหัวหน้า ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้ออกจากประเทศและได้เดินทางไปเยี่ยมสาธารณรัฐประชาชนจีน ในเดือน มกราคม พ.ศ. 2499 และติดตามไปด้วยการเดินทางของคณะสงฆ์ ในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน ต่อมาในเดือนเมษายน ปี พ.ศ. 2500 คณะบุคคลชาวไทย 3 ชุด ได้เดินทางไปสาธารณรัฐประชาชนจีน ในวงการศึกษาได้แก่ คณะบาล เก็ดบอลล์ ในวงการศิลปิน ได้แก่คณะนาฏศิลป์ โดยการนำของ สุวัจน์ วรติลภ นักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงในวงการละครและภาพยนตร์ของไทย และในวงการกรรมกรได้แก่ คณะผู้แทนสหภาพแรงงาน 16 หน่วย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จุดมุ่งหมายของการเดินทางก็คือ เพื่อส่งเสริมมิตรภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างชนชาติทั้งสอง และเพื่อศึกษาความรู้แลกเปลี่ยนความดีงามจากกันและกัน อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันโดยสันติและด้วยความรัก ปรากฏว่าหลังจากคณะผู้แทนกรรมกรและนักกีฬาเดินทางกลับจากไปเยี่ยมประเทศจีน ก็มีการจับกุมครั้งใหญ่นำตัวมาคุมขังและสอบสวน ห้ามเยี่ยมห้ามประกันข้อหาแห่งการกระทำผิดที่ตำรวจได้ตั้งขึ้นเพื่อที่จะเอาโทษแก่บุคคลเหล่านี้มีถึงสี่ข้อ ได้แก่ แจ้งความเท็จ กระทำผิดกฎหมายคอมมิวนิสต์ กบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร เมื่อรวมไทยทั้งหมดที่ราชการตำรวจหน่วยที่ปฏิบัติการในเรื่องนี้มุ่งหมายจะเอาแก่ผู้ต้องหาชุดนี้แล้ว ชีวิตทั้งชีวิตของเขาก็คงไม่เพียงพอแก่การที่จะถูกลงทัณฑ์ด้วยการคุมขังอยู่ในคุก⁴¹

เหตุการณ์ครั้งนั้นกระทบกระเทือนจิตใจกุหลาบอย่างแรง เขากล่าวว่า

...เราได้ข้อสรุปว่า ประชาชนไทยต้องสูญเสียสิทธิอิสรภาพที่จะเดินทางไป ณ ที่ใดในโลกได้ถูกจำกัดสิทธิอิสรภาพในการเรียนรู้ความจริงที่มีอยู่ในโลก ไม่มีอิสรภาพที่จะรับไมตรีและแม่ไมตรีโดยไม่เลือกชาติ เพราะเหตุที่ประเทศของเขาได้ถูกพันนาการไว้ด้วยโซ่ตรวนแห่งความผูกพันซึ่งบางคนเรียกว่า ความผูกพันกับโลกเสรี และบางคนเรียกว่าความผูกพันกับพวกจักรพรรดินิยม พร้อมด้วยโซ่ตรวนแห่งกฎหมายคอมมิวนิสต์... เราอาจกล่าวได้ด้วยความแน่ใจว่า ความเกลียดชังมาดร้ายต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่มีการกล่าวกันในประเทศไทยนั้น เป็นสิ่งที่ประชาชนไทยไม่รู้จัก ความรู้สึกอันมีแต่บาปอกุศล เป็นสินค้าที่ส่งมาจากต่างประเทศเพื่อที่จะนำมา

ยึดเย็บให้ประชาชนไทย แต่ประชาชนไทยได้มองคู่มือด้วยความสอิดเสียนมันไม่เคย มีที่อยู่ในหัวใจของประชาชนไทยเลย และมีก็ได้ถูกทอดทิ้งไว้ในฐานะที่เป็นสินค้าต่างประเทศที่โสโครกที่สุด⁴²

นอกจากนั้น กุหลาบยังมีความเห็นต่อไปอีกว่า ...กฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ฉบับนี้ มีใช้เพียงแต่ว่าจะขัดต่อหลักประชาธิปไตย และหลักสิทธิมนุษยชนเท่านั้น... หากยังก่อความเสียหายอย่างหนักในด้านอื่น ๆ อีก อาทิ ในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม⁴³ ในด้านเศรษฐกิจนั้นก็คือ เป็นการตัดโอกาสให้ไทยไม่อาจจะทำการค้าขายกับสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ทำให้ต้องสูญเสียตลาดที่มีประชากรเกือบหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งโลก ผู้ที่ได้รับความเสียหายมิใช่มีแค่เพียงคอมมิวนิสต์ผู้ตกเป็นเหยื่อโดยตรงของกฎหมายฉบับนี้ หากรวมทั้งชาวนาและกรรมกรตลอดจนคนทั่วไป เพราะเหตุที่กฎหมายฉบับนี้ได้มาสกัดขัดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในด้านสำคัญไว้ กฎหมายฉบับนี้จึงให้ผลมิใช่เป็นการปราบปรามคอมมิวนิสต์ หากเป็นการปราบปรามความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ในยามที่เศรษฐกิจของประเทศจำเป็นต้องคลี่คลายขยายตัว เพื่อให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ที่ได้เปลี่ยนแปลงไป การผูกพันเศรษฐกิจของประเทศไว้กับฝ่ายตะวันตกหรือกับสหรัฐอเมริกาแต่อย่างเดียวนั้น เป็นผลให้ความคลี่คลายทางเศรษฐกิจของไทยในส่วนของที่ขัดกับผลประโยชน์ของฝ่ายตะวันตกหรือสหรัฐอเมริกาไม่อาจดำเนินไปได้โดยราบรื่นหรือถึงกับได้รับการขัดขวาง ตัวอย่างได้แก่ การเคลื่อนไหวในอันจะเข้าแทรกแซงขัดขวางจากฝรั่งเศสต่อโครงการพัฒนาน้ำมัน ที่อำเภอผาง การสูญเสียตลาดที่จะติดต่อค้าขาย ระหว่างไทยกับบรรดาประเทศสังคมนิยมทั้งในยุโรปและเอเชีย ก่อความเสียหายแก่พ่อค้าชาวนาผู้ปลูกข้าวที่ขายข้าวไม่ออกหรือขายได้ในราคาต่ำ กรรมกรสวนยาง คนงานทั่วไป และในที่สุดความเสียหายก็ย่อมบังเกิดขึ้นแก่ประชาชนผู้บริโภคทั่วไปด้วย นอกจากนี้ไทยยังสูญเสียโอกาสที่จะได้รับความร่วมมือส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในประการต่าง ๆ เฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาอุตสาหกรรม บรรดาประเทศสังคมนิยม เหล่านี้เป็นต้น⁴⁴ ส่วนความเสียหายในด้านวัฒนธรรมนั้น การขาดการติดต่อกับชาติที่เคยมีความเจริญมาแต่โบราณและกำลังดำเนินเข้าสู่วิถีพัฒนาการทั้งในทางวัตถุและในทางจิตใจ เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน นับว่าไม่เป็นการฉลาดเลย ในขณะที่วัฒนธรรมไทยกำลังค่อย ๆ ถูกครอบงำด้วยความอัปสักษณ์ที่แพร่เข้ามาทางภาพยนตร์และการแสดงเต็นรำของตะวันตก ก็ยังมีวัฒนธรรมที่ดั่งมาจาก

42 เรื่องเดียวกัน, หน้า 47-49.

43 เรื่องเดียวกัน, หน้า 37-38.

44 เรื่องเดียวกัน, หน้า 38-41.

ทางด้านอื่นซึ่งคู่ควรแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์ในด้านการครองชีวิตและในด้านศิลปะ แต่กลับถูกสกัดกั้นยับยั้งไว้ เป็นต้น⁴⁵ สรุปแล้ว กุหลาบซีให้คำนิยามถึงกระแสของวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่กระจายเข้ามาครอบงำอยู่อย่างไม่เหมาะสมต่องามต่อสังคมไทย นั้นเอง

กุหลาบคัดค้านการนำประเทศไปผูกพันอยู่กับจักรพรรดินิยมอเมริกา เขาไม่เห็นด้วยกับการประกาศนโยบาย "ต่อต้านคอมมิวนิสต์ผู้รุกราน" อย่างถึงถึง จนเป็นเหตุให้รัฐบาลต้องทุ่มเทเงินทองของประเทศซึ่งได้มาจากหยาดเหงื่อของประชาชนไปในการเตรียมสงคราม สร้างกำลังรบ

...เงินทองของชาติได้ถูกใช้และถูกแจกจ่ายไปอย่างเหลวไหลที่สุดเป็นจำนวนมากมายเหลือที่จะประมาณได้ เพราะเป็นการใช้แจกจ่ายที่กระทำไปเป็นการลับ อันอยู่นอกเหนือการควบคุมมือที่ให้และมือที่รับได้สัมผัสกันในความมืด...⁴⁶ และ...ก็เพราะเหตุว่าด้วยการยอมรับการจูงนำของเหล่าฝรั่งจักรพรรดินิยม รัฐบาลได้ทุ่มเทเงินทองของประชาชน และความสนใจในการบริหารประเทศแทบทั้งสิ้นไปในการเตรียมสงคราม รวมทั้งการพยายามจะรักษาสถานะของคณะรัฐบาลให้ตั้งอยู่ในอำนาจอันมั่นคง การทะนุบำรุงประเทศในประการอื่น ๆ ที่จะมีผลไปถึงการส่งเสริมชีวิตประชาชนส่วนรวมให้ดีขึ้น จึงมิได้รับการนำพาเท่าที่ควรแก่ฐานะของประเทศ เป็นผลให้เกิดความยากลำบากในการครองชีวิตแก่ประชาชนส่วนใหญ่...⁴⁷

ผลกระทบเหล่านี้รวมถึงการจัดสรรงบประมาณในการศึกษาที่ไม่เพียงพออีกด้วย ดังที่กล่าวไว้ว่า

...เราขอชี้ไว้ให้ชัดในที่นี้ว่า การที่รัฐบาลได้ปล่อยให้เกิดการขาดแคลนสถานที่ศึกษาและโอกาสที่จะได้รับการศึกษาของเยาวชนโดยไม่เลือกชั้นนั้น นับว่าเป็นความผิดพลาดบกพร่องที่มีใช้เล็กน้อย...เป็นการจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องปรับปรุงการใช้จ่ายเงินของแผ่นดินทั้งหมด และก็จะต้องถือเอาประโยชน์และความผาสุกของประชาชนทั้งในเมืองและทั่วทุกท้องถิ่นชนบท...เป้าหมายในการใช้จ่ายเงินของแผ่นดินและจะต้องไม่ลืมที่เรียกกันว่าเงินหลวงหรือเงินของรัฐบาลนั้น ที่แท้แล้วหมายถึงเงินของประชาชนคนไทยทั้งประเทศ อย่างไรก็ตามก็ดีรัฐบาลจะทำการปรับปรุงการใช้จ่ายเงินตามเป้าหมายดังกล่าวนี้ไม่ได้จนกว่าจะล้มเลิกนโยบายเตรียมสงคราม จนกว่าจะทิ้งนโยบายต่างประเทศอันเดิมเสียและเข้ามาเชิดชูนโยบายเพื่อสันติภาพ และเพื่อมิตรภาพกับนานาประเทศทั่วโลก ดังที่มหาชนได้เรียกร้องอยู่อย่างกึกก้องและจากสารทิศในบัดนี้⁴⁸

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41-42.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104-105.

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 111-112.

คำสรุปต่อประเด็นวิจารณ์นโยบายต่างประเทศของไทยที่ขัดแย้งที่สุด ไม่มีใครจะ
ให้ได้ดีกว่าที่ถูกให้ไว้โดยกุหลาบเอง ดังนี้

...ท่านนักหนังสือพิมพ์และนักวิจารณ์วิทยุอเมริกัน ท่านไม่ทราบจริง ๆ หรือว่า สิทธิ
เสรีภาพของชาวไทยข้อสำคัญบางประการ ได้ถูกรีดรอนทำลายไปเพราะนโยบายของ
สหรัฐที่ผูกมัดประเทศเราไว้ เพราะสหรัฐได้นำใช้ตรวนที่ทำด้วยคอลลาร์ที่แข็งแรงยิ่ง
กว่าใช้ตรวนเหล็กมามีรัฐบาลของเราไว้ และรัฐบาลของเราก็ต้องคุกเข่าคลานตามส
หรัฐไป ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลของเราก็ได้ทำการบีบบังคับเรา-ประชาชนไทยให้คุก
เข่าลงคลานตามสหรัฐไปด้วย ท่านไม่ทราบจริง ๆ หรือว่า สิทธิเสรีภาพของมนุษย์
ที่ได้รับรองไว้ในปฏิญญาสากล เช่น สิทธิที่จะเดินทางออกไปนอกประเทศและกลับเข้า
มาในประเทศของตนโดยปลอดภัยจากการขัดขวางใด ๆ และสิทธิที่จะศึกษาหาความรู้
โดยปราศจากข้อจำกัด อันเป็นสิทธิที่รักและหวงแหนของชาวอเมริกันนั้น ก็เป็นสิทธิ
ที่เราคนไทยรู้จักรักและหวงแหนเหมือนกัน ท่านไม่ทราบจริง ๆ หรือว่า สิทธิเสรี
ภาพอันเป็นที่รักของเรานี้ ได้ถูกรีดรอนทำลายไป เพราะนโยบายของสหรัฐอเมริก
าที่ครอบงำรัฐบาลของเราไว้ ท่านไม่ทราบจริง ๆ หรือว่า การจับกุมคุมขังผู้แทน
กรรมกรและนักกีฬาที่เพิ่งกลับจากไปเยี่ยมประเทศจีนเมื่อเร็ว ๆ นี้ ด้วยข้อหาอัน
ฉกฉกรรจ์นั้น มีการบีบบังการผลักดันมาจากทางใด? ท่านไม่ทราบจริง ๆ หรือว่า
การจับกุมฟ้องร้องผู้รักสันติเมื่อปลายปี พ.ศ. 2495 นับเป็นการจับกุมที่เสนอแนะมา
จากเมืองหลวงของท่าน รวมทั้งการที่ประเทศไทยต้องประกาศใช้ พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์
ที่เละเทะที่สุด และได้ถูกนำออกใช้อย่างก้าวร้าวและเข้มขี้จิตใจประชาชนไทยเป็นที่สุด
และด้วย พ.ร.บ.ฉบับนี้ ประเทศไทยต้องกลายเป็นประเทศอัมพาตทั้งในทางการเมือง
การเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ท่านไม่ทราบจริง ๆ หรือว่า การขาดแคลนงบประมาณ
ในการบำรุงการศึกษาและการเศรษฐกิจของประเทศเรา เป็นผลมาจากอะไร ท่าน
ไม่ทราบจริง ๆ หรือว่า การที่รัฐบาลต้องประกาศเลิกล้มโครงการสร้างโรงไฟฟ้า
นครชัยศรีอันก่อเกิดขึ้นมาด้วยทุนของประชาชนคนไทย เมื่อเร็ว ๆ นี้ มีการบีบบั
งผลักดันมาจากที่ใด? ในที่สุดท่านไม่ทราบจริง ๆ หรือว่า ศักดิ์ศรีของประเทศชาติเรา
และความเป็นอิสระที่จะเป็นตัวตนของเรา และที่จะดำเนินชีวิตตามวิถีทางอันชอบ
ธรรมของเรา ได้รับความกระทบกระเทือน เลื่อมทรมานไปเพราะเหตุใดและ
เพราะใคร?...
49

พุทธธรรมกับการเมือง

กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้ที่สนใจศึกษาพุทธธรรมมาตั้งแต่วัยเรียน วัยหนุ่มแล้ว เมื่อพอจะมีเวลาเป็นของตนเอง ก็ได้ตกลงใจขออุปสมบท ณ วัดเบญจมบพิตรหนึ่งพรรษา (เมื่ออายุ 30 ปี พ.ศ. 2472)⁵⁰ หลังจากนั้นก็ปฏิบัติภารกิจในหน้าที่นักประพันธ์นิตยสารพิมพ์เรื่อยมา แต่กุหลาบก็ยังไม่ทิ้งการศึกษาแนวความคิดและหลักการทางพุทธศาสนาอยู่ เป็นอาจิม กุหลาบ สายประดิษฐ์สนใจพุทธธรรมมาก เคยเดินทางไปมัสการท่านพุทธทาสภิกขุที่สวนโมกข์ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี เมื่อ พ.ศ. 2494 ขณะที่เดินทางไปนั้นมี วิชาส มณีวัด เป็นผู้นำคณะ ต่อมากุหลาบได้มีจดหมายติดต่อกับท่านพุทธทาสภิกขุอยู่หลายครั้งหลายคราด้วยกัน⁵¹ ขณะที่ท่านพักอยู่ที่อาศรมชอญภูมิจักร พระโขง ท่านพุทธทาสได้ส่งวารสาร "พุทธศาสนา" ของสวนโมกข์มาให้กุหลาบศึกษาหาความรู้⁵² กุหลาบมีความประทับใจต่ออริยาบถและความคิดของท่านพุทธทาสอย่างยิ่ง แม้เมื่อกุหลาบเขียนบทความ "สนทนาเรื่องพุทธศาสนา" กุหลาบก็ยังอ้างอิงถึงคำสอนของท่านพุทธทาสอยู่หลายครั้งหลายคราด้วยกัน และหากมีเวลาว่างกุหลาบก็มักจะคำนึงถึงการไปมัสการท่านพุทธทาสที่ไชยาอยู่เสมอ ดังคำกล่าวของเข่า

...เมื่อข้าพเจ้ากับ "จูเลียต" คำริจะไปพักผ่อนทางหัวเมืองภาคใต้ และจะไปมัสการท่านพุทธทาสที่สวนโมกข์พลาารามอีกครั้งหนึ่ง ร.จันทพิมพะ ได้บอกกล่าวขอร่วมไปด้วยเมื่อถึงเวลา เขาทั้งสองก็มีความชื่นชมยินดีเป็นอันมาก เพราะจะได้มีโอกาสเดินทางไกลไปพักผ่อนและอยู่ด้วยกันเป็นเวลานานสักครั้ง แต่แม้เพียงสักครั้งเดียวในชีวิต เราก็มักได้พบพาน⁵³

50

ประกาศ วัชรภรณ์, "สุภาพบุรุษ" นักประพันธ์, หน้า 27.

51

หาอ่านได้จาก รวมจดหมายโต้ตอบระหว่างท่านพุทธทาสภิกขุกับศรีบูรพา โครงการหนังสือชื่อพุทธศาสนาสำหรับคนหนุ่มสาว พิมพ์ครั้งแรก เดือนธันวาคม 2529.

52

ประกาศ วัชรภรณ์, "สุภาพบุรุษ" นักประพันธ์, หน้า 27.

53

53

ศรีบูรพา (นามแฝง), "จาก "ศรีบูรพา" ถึง "ร.จันทพิมพะ," รวมเรื่องสั้น เกียรติยศของนักเขียนสุภาพสตรี ร.จันทพิมพะ (กทม. : สำนักพิมพ์สยาม, 2521).

หากจะมีใครตั้งคำถามว่า กุหลาบมีความรู้เรื่องพุทธธรรมมากน้อยขนาดไหน คำตอบนี้เราจะได้จากบทความของรุ่งวิทย์ สุวรรณภิกขุ ซึ่งคนทั่วไปยอมรับกันว่า เป็นผู้ที่สนใจติดตามและเขียนบทความถึง "ศรีบูรพา" ได้อย่างเป็นระบบดีมากผู้หนึ่งในปัจจุบัน และจากคำกล่าวของกรุณา กุศลสัย ซึ่งเป็นปัญญาชนสยามคนหนึ่งในปัจจุบัน รุ่งวิทย์ สุวรรณภิกขุบันทึกเอาไว้ว่า

...ทั้งท่านพุทธทาส และศรีบูรพา ต่างมีความเลื่อมใสในภูมิปัญญาต่อกันและกัน มีอยู่คราวหนึ่งที่ท่านพุทธทาสได้เปรย ๆ เป็นท่านองว่าชวนให้มาร่วมงานเกี่ยวกับพระศาสนา ซึ่งระยะนั้นสภาพการเมืองไม่น่าวางใจเลย สำหรับนักประพันธ์ของประชาชนอย่าง "ศรีบูรพา" เหตุที่ท่านพุทธทาสออกปากเช่นนั้นเนื่องจากเสียสายในภูมิปัญญาของศรีบูรพา ที่มีความรู้ สามารถเข้าใจในพระพุทธานุศาสนาดได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง (สรุปจากวารสารสนทนากับท่านพุทธทาส ที่สวนโมกขพลาราม เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2517 - ผู้เขียน) แต่ศรีบูรพายังปรารถนาที่จะใช้ปากกาเป็นอาวุธในการต่อสู้กับศัตรูของประชาชน ดังนั้นวิถีชีวิตของท่านทั้งสองจึงดำเนินตามแนวอุดมการณ์เดิม อย่างไม่เปลี่ยนแปลงจนกระทั่งศรีบูรพาถึงแก่กรรม...⁵⁴

ส่วนกรุณา กุศลสัย ได้กล่าวย้อนอดีตตั้งแต่ครั้งได้รู้จักและใช้ชีวิตในฐานะนักโทษการเมือง ร่วมกับกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในเรือนจำบางขวาง ระหว่างปี พ.ศ. 2495-2500 ใจความตอนหนึ่งมีว่า

...นอกจากคุณกุหลาบจะเป็นนักเขียนนวนิยาย เขียนแนวความคิดทางการเมืองและสังคม คุณกุหลาบยังเป็นนักเขียนบทความเกี่ยวกับพุทธศาสนาได้ดีคนหนึ่งที่ผมจำได้ เพราะได้เคยอ่านบทความที่กุหลาบเขียนเกี่ยวกับพุทธศาสนาเห็นว่า คุณกุหลาบได้ศึกษาและเข้าใจในพุทธศาสนาอย่างคนใหม่ที่เข้าใจในด้านเกี่ยวข้องกับทางด้านสังคมว่า ศาสนาจะรับใช้สังคมได้อย่างไรและเราจะพึงศาสนาได้อย่างไรอะไรทำนองนี้ อันนี้คุณกุหลาบเข้าใจสภาพปัจจุบันของโลกดี คงจะมีความเข้าใจว่าศาสนาพุทธยังมีประโยชน์ต่อสังคมในสมัยนี้ได้มาก...⁵⁵

54

รุ่งวิทย์ สุวรรณภิกขุ, "จุดสัมผัสชีวิต พุทธทาส และ ศรีบูรพา," ศรีบูรพา ศรีแห่งวรรณกรรมไทย, หน้า 55.

55

จาก "คุยกับ กรุณา กุศลสัย นักเขียน นักแปล ผู้สนใจศาสนาและวรรณกรรม" โลกหนังสือ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (พฤศจิกายน 2521), หน้า 56.

คำสอนขององค์ศาสดาแห่งพุทธศาสนาเป็นที่จับใจกุหลาบยิ่งนัก เรารู้จักโดยทั่วไปว่า ในการดำเนินชีวิตประจำวันของกุหลาบ เขารำลึกถึงคำสอนของพระพุทธองค์เป็นที่ตั้ง อยู่เสมอมา ไม่เคยปรากฏเลยว่า กุหลาบจะเคยกล่าวโทษ ใส่ร้ายป้ายสี หรือแสดงกิริยาที่ไม่ดีงามทั้งกายและวาจาต่อผู้ใดทั้งสิ้น กุหลาบในสายตาของผู้พบเห็นคือ กุหลาบที่สุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน หลักฐานอันนี้เราสามารถจะพบเห็นได้จากบันทึกหรือข้อเขียนของผู้ที่เคยเกี่ยวข้องกับและรู้จักกับเขาหลายต่อหลายคนด้วยกัน กล่าวที่ตรงนี้ได้ว่า กุหลาบครองตนเยี่ยงพุทธศาสนิกชนที่ดี ในการดำเนินชีวิตประจำวันทางสังคม

กล่าวในด้านผลงานที่ปรากฏออกสู่สาธารณชน แนวความคิดของพุทธธรรม มักจะปรากฏอยู่ในข้อเขียนของกุหลาบอยู่เนือง ๆ กล่าวให้ชัดเจนลงไปก็ว่า กุหลาบสามารถดึงเอาหลักพุทธธรรม เข้ามาผสมผสานกับการบรรยายถึงสภาพของชีวิตมนุษย์และสังคมชุมชนได้เป็นอย่างดี หากจะกล่าวไว้ว่าอิทธิพลของพุทธศาสนามีปรากฏอยู่ในผลงานของกุหลาบ (ซึ่งสะท้อนความคิดของกุหลาบออกมานั่นเอง) ก็เห็นจะไม่ผิด ดังตัวอย่างที่คัดมาจากงานของเขาชิ้นหนึ่ง⁵⁶ ดังนี้

...ถ้าปราศจากความตายแล้ว โลกจะกลายเป็นสวรรค์จริงหรือ นอกจากนั้นท่านเชื่อหรือว่า แม้กระทั่งในเวลาปัจจุบัน คนโดยมากได้มีความรักและความสุขอย่างแท้จริงอยู่แล้ว

พระพุทธเจ้า ได้ทรงสั่งสอนสาวกของพระองค์ให้หมั่นระลึกถึงความตายไว้เป็นนิจ เหตุใดจึงทรงสั่งสอนเช่นนั้นเล่า ข้าพเจ้าเคยได้ยินบางคนกล่าวว่า คำสั่งสอนของพระองค์ข้อนี้... คำสั่งสอนที่ไร้ประโยชน์ เขาอ้างว่า คนเราเกิดมาก็ย่อมหมายถึงแสวงความสุขด้วยกันทุกคน ประโยชน์อะไรจะมาฆ้องถึงถึงความตาย ซึ่งมีแต่จะพาให้จิตใจหม่นหมอง

56

กุหลาบ สายประดิษฐ์, "ต่อหน้าความตาย," ประชุมนิพนธ์ พิมพ์แจกในการพระราชทานเพลิงศพ อำนวยคุณ โท พระพิพิธพัศดูการ ณ วัดแก้วแจ่มฟ้า สีพระยา 14 พฤศจิกายน 2480 ข้อเขียนของกุหลาบชิ้นนี้ ไม่เคยตีพิมพ์ซ้ำที่ไหนมาก่อน หลายคนไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่า กุหลาบเคยเขียนงานชิ้นนี้เอาไว้ ข้อเขียนของกุหลาบชิ้นนี้ได้รับความอนุเคราะห์จาก คุณอาทิตย์ จันทรมิตร นักเลงหนังสือด้วย.

เขาสึมนิก หรือมิฉะนั้นก็นึกไปไม่ถึงว่า พระพุทธองค์คือโลกวิทู เป็นผู้รู้แจ้งโลก เขานึกไม่ถึงว่า การทำความระลึกถึงความตายนั้น มีประโยชน์ยิ่งใหญ่ประการใดบ้าง ผ่องอยู่ นอกจากที่เขาจะเห็นไปแต่ในทางเดียวกัน จะพาให้จิตใจหม่นหมอง เขาไม่ล่วงรู้ถึงสภาพของมนุษย์เลย แม้ว่าเขาได้ชื่อว่า เป็นมนุษย์คนหนึ่งก็ตาม

ถ้าปราศจากความระลึกถึงความตาย หรือปราศจากความตายเสียแล้ว ท่านเชื่อหรือว่า โลกจะเปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้น ข้าพเจ้าไม่เชื่อเลยว่าจะมีสวรรค์ขึ้นได้ในภาวะเช่นนี้ ถ้าโลกไม่กลายเป็นนรกไป เราก็คงจะสิ้นชมยินดีแล้ว

ทั้ง ๆ ที่เราทั้งหลายรู้แน่ชัดแล้วว่า ความตายรอเราอยู่ข้างหน้า เราจะต้องประสบความตายด้วยกันทุกรูปทุกนาม และเรากำลังเดินเข้าไปใกล้ความตายอยู่ทุกขณะ แต่แม้เช่นนั้น ท่านไม่เห็นข้างหรือว่า คนเป็นอันมากโดยที่ลุ่มหลงมัวเมาต่อความเพลิดเพลินในอำนาจวาสนา ในลาภยศ ในค้ำยกย่องเยรยอ และในความยินดีด้วยประการต่าง ๆ ได้ทำให้เขาสึมนิกไปว่า เขามีกรรมเป็นของเขา เขามีความตายเป็นของเขาซึ่งรออยู่ในอนาคตอันใกล้นั่นเอง ทั้ง ๆ ที่เขารู้ดีว่าเขาเกิดมาเปล่าและเมื่อความตายมาถึงเขาก็จะตายไปเปล่าเช่นเดียวกัน เขาจะไม่มียะไรคิดตัวไปเลย แม้อุกเมียบของเขาก็จะจากโลกนี้ไปในเวลาไม่ช้า ในลักษณะอย่างเดียวกับเขาเหมือนกัน แต่แม้เช่นนั้น เขาก็ยังพยายามสะสมไม่ว่าในทางอำนาจวาสนาหรือลาภสักการใด ๆ ทั้งที่เป็นทางไม่ชอบธรรมและเบียดเบียนทำลายความเบิกบานในชีวิตของคนอื่น ราวกับเขาได้ทำความสำนึกขึ้นใหม่ว่า เขาเป็นอมร คือเป็นผู้สามารถล่วงพ้นความตายได้ ถ้าเขาเป็นคนใหญ่คนโตเขาก็สึมนิกไปว่า เขาสามารถจะบังคับคนทั้งปวงมิให้ปรีปากพูดถึงความชั่วร้ายของเขาได้ ก็แต่เพียงชั่วเวลาที่เขาได้มีอำนาจอยู่ หรืออย่างช้าที่สุดก็แต่ในชั่วเวลาที่เขาได้มีชีวิตอยู่ เมื่อเขาได้ตายไปแล้วประวัติศาสตร์ก็จะบันทึกความจริงทุกอย่างที่คนทั้งหลาย ไม่กล้าพูดถึงในเวลาที่เขายังมีชีวิตอยู่ ผลจะเป็นอย่างไรแก่บุตรหลานอันเป็นที่รักของ เขามีชีวิตอยู่เบื้องหลังเล่า เขาก็ได้สะสมไว้ให้บุตรหลานของเขาอย่างดีที่สุดแล้ว แต่บุตรหลานของเขากลับต้องประสบว่า ตัวของเขาต้องประจัญกับความอัปยศอดสูเป็นที่สุด ผู้ทรงเดชานุภาพ จะเสกให้ตนเองกลับมีชีวิตขึ้นเพื่อที่จะมาฉีกประวัติศาสตร์เสียก็ไม่ได้

นี่เพราะอะไรเล่า มิใช่เพราะเหตุสำคัญอันหนึ่งคือเหตุที่เขาไม่ทำความระลึกถึงความตายเสียเลยดอกหรือ ถ้าในขณะที่เขายังมีชีวิตอยู่ เขาได้ระลึกถึงความตายอยู่เสมอแล้ว เขาจะไม่สำนึกถึงความจริงข้อนี้หรือ และเมื่อเขาสำนึกถึงความจริงและไม่เบือนหน้าไปเสียจากความจริงแล้ว เขาจะประพฤติเช่นนั้นหรือ

ในทุกวันนี้ที่มนุษย์เราบางส่วนยังเห็นแก่ศีลธรรมอยู่ ยังมีความเกรงกลัวต่อบาปกรรมอยู่ ยังเว้นเสียจากการข่มขู่ เบียดเบียนหรือประพฤตินอกเป็นธรรมแก่ผู้อื่นอยู่ หรือคนบางคนที่ได้เคยประพฤติชั่วร้ายมาแล้ว ได้กลับใจหรือยับยั้งใจ ไม่ประพฤติชั่วร้ายอีกต่อไปนั้นท่านไม่คิดข้างหรือว่า เพราะเหตุที่มีความตายเป็นเครื่องคุ้มกัน

อยู่อย่างหนึ่ง เพราะเหตุมนุษย์ยังพากันระลึกถึงความตายอยู่ เพราะเหตุมนุษย์ยังไม่หลงลืมไปว่า เมื่อตายไปแล้ว คนข้างหลังย่อมมีเสรีภาพ เต็มที่ที่จะพูดและเขียนความจริงลงไว้ และผู้ที่ตายไปแล้วจะกลับคืนมีชีวิตมาอีกประวัติศาสตร์เสียก็ไม่ได้

ข้าพเจ้าขอให้ท่านตรึกตรองดูอีกครั้งหนึ่งว่า ถ้าปราศจากความตายเสียแล้ว โลกนี้จะกลายเป็นสวรรค์หรือกลายเป็นอย่างอื่น

ความตายมีแต่จะทำลายถ่ายเดียวเท่านั้นหรือ ความตายไม่ได้สร้างอะไรเลย แม้แต่ชนิดเดียวหรือ การทำความระลึกถึงความตายไว้เป็นนิจัน เป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์หรือ ต่อหน้าความตายนี้ ข้าพเจ้าขอให้ท่านสำรวจใจทำความระลึก และตอบปัญหาเรื่องนี้ด้วยความคิดของท่านเอง

งานเขียนชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งของกุหลาบ ที่ผู้ศึกษาเห็นว่าสามารถเปิดประตูให้เราก้าวเข้าไปสัมผัสกับความคิดและจิตใจของเขาได้อย่างดียิ่ง ได้แก่ "จากศรีบูรพา ถึงหลวงสารานุกรมประพันธ์"⁵⁷ บทความชิ้นนี้เริ่มต้นด้วยการบรรยายถึงสารัตถะแห่งชีวิตมนุษยคามแนวพุทธศาสนา แล้วขยายไปสู่การแสวงหาความเป็นธรรมและชีวิตที่ดั่งามร่วมกันในสังคม ดังนี้

...ภายหลังจากการเดินทางที่กินเวลาสั้นบ้างยาวบ้าง ชีวิตของมนุษย์ทุกชีวิตก็ย่อมจะมาจบลงบนเชิงตะกอนนี้ทั้งนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าวิญญาณของผู้ตายทุกท่านจะรับทราบด้วยความ เป็นสุขยิ่ง หากว่ามรดกกรรมของท่านจะมีข้อเคืองใจแก่เพื่อนมนุษย์ ผู้อยู่เบื้องหลังให้ระลึกถึงความเป็นจริงของชีวิตบางประการ เป็นต้นว่า ชีวิตของคนเรานั้นโดยที่แท้แล้ว ก็เป็นเพียงแต่ที่ประชุมของธรรมชาติเท่านั้น ชีวิตคนหรือชีวิตสัตว์ก็เหมือนกัน เพราะว่าชีวิตคนก็คืบคลานมาจากชีวิตสัตว์นั่นเอง ทั้งคนและสัตว์มาจากคุมประกอบของธรรมชาติ แล้วในที่สุดก็จะสลายคืนไปสู่ธรรมชาติ ทุกชีวิตมาจากแหล่งเดียวกัน และทุกชีวิตก็อยู่ภายใต้กฎของการเติบโต แล้วก็ดำเนินไปสู่ความเสื่อมสลาย ทุกชีวิตอยู่ภายใต้กฎของการเกิดแก่เจ็บตาย และทุกชีวิตก็มีความปรารถนาเหมือน ๆ กันคือ ปรารถนาที่จะปลดเปลื้องตนออกจากความทุกข์

หากเราทุกคนยอมรับความจริงข้อนี้แล้ว มันควรจะเป็นไปได้หรือที่เราจะมีสาละวนแต่จะปลดทุกข้อออกจากตนเอง โดยเอาทุกข์ที่หนักหนากว่านั้นไปถมทับให้แก่ผู้อื่น ผู้อื่นปรารถนามันหรือ หามิได้เลย

57

ศรีบูรพา (นามแฝง), "จาก ศรีบูรพา ถึง หลวงสารานุกรมประพันธ์";

หรือได้จากนักประพันธ์ไทย เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงสารานุกรมประพันธ์ (นวลปาจิณพยัคฆ์) 24 มิถุนายน พ.ศ. 2497.

มันควรจะเป็นไปได้หรือ ที่เราจะกอบโกยเอาส่วนที่คนเป็นอันมากจะต้องใช้เพื่อเป็นค่าอาหารที่จำเป็นแก่ชีวิต มาใช้ในทางส่งเสริมความฟุ้งเฟ้อของชีวิตเสียอย่างฟุ่มเฟือย

มันควรหรือที่ชาวกรุงเทพฯ จะบอกว่า "ฉันต้องการถนนดี ๆ" ส่วนชาวชนบทนั้นไม่ต้องการสิ่งที่เรียกว่า "ถนน" เลย ไม่ว่าจะเป็นอย่างดีหรืออย่างเลว ชาวชนบทไม่ต้องการถนนจริง ๆ หรือ ชาวชนบททนความเจ็บไข้ได้ป่วยโดยปราศจากการรักษาพยาบาลที่ถูกคองได้และเขาพอใจที่จะทนมัน ส่วนชาวกรุงเทพฯ ผู้มั่งคั่งย่อมทนไม่ได้ แม้เพียงการนอนป่วยบนเตียงของโรงพยาบาลที่ไม่สะอาดหมดจดพอถึงมาตรฐานแห่งการครองชีวิตของเขา ชาวชนบทพอใจที่จะทนมันจริง ๆ หรือ

มันควรหรือที่คนหนึ่งจะยืนยันว่า "ลูกของฉันจำเป็นจะต้องได้รับโอกาสศึกษาให้เป็นคนฉลาดปราศรัยเปรี๊ยะ" ส่วนลูกคนอื่น ๆ อีกตั้งล้านคนนั้น ไม่จำเป็นจะต้องฉลาดเลย

ท่านเคยได้ยินมาก่อนหรือว่า ความยุติธรรมนั้นมีแต่ท่านผู้นั้น ท่านผู้นี้ ท่านนั้นที่ต้องการ เมื่อถึงเวลาที่ท่านเหล่านั้นจะเรียกร้องมัน ส่วนคนอื่น ๆ ไม่ต้องการเลย ท่านเคยได้ยินมาก่อนหรือว่า ความยุติธรรมนั้นควรจะให้แค่เฉพาะคนกลุ่มนั้น ส่วนคนกลุ่มโน้นไม่จำเป็นจะต้องให้เลย ความจริงนั้น ทุกคนก็ต้องการความยุติธรรมและความยุติธรรมนั้นก็จะต้องอำนวยให้แก่ทุก ๆ คน

ในเวลาที่คุณเราประกอบด้วย สติสัมปชัญญะ ความคิด เห็น เช่นที่กล่าวมานี้ก็ย่อมเป็นความคิด เห็นอย่างธรรมดาสามัญ ที่วิญญูชนทั่วไปย่อมจะเข้าใจได้ดี แต่เมื่อคนเราเกิดความเมาในชีวิตขึ้นมาเสียแล้ว ความประพฤติของเขา ก็เคลื่อนออกไปจากท่านองคฺลวงธรรมและความถูกต้องที่เป็นของธรรมดาแท้ ๆ ด้วยเหตุนี้แหละ เราจึงได้เห็นผู้คนพยายามแยกชีวิตของเขาออกไปจากมวลมนุษย์ ซึ่งเป็นการฝืนธรรมชาติและประพฤติคนอย่างคนละเมอ เพื่อพวกเขาเหมือนหนึ่งว่า ชีวิตของเราจะไม่ต้องพบกับความเสื่อมสลาย จะไม่ต้องพบกับความแก่ความเจ็บและความตายฉะนั้น

หากว่าบรรดาผู้ที่จากโลกนี้ไปแล้ว และได้ตระหนักความจริงแล้วจะเปล่งเสียงมาถึงเราได้ เราก็อาจจะได้ยินเสียงนั้นว่า "โอ้เพื่อนมนุษย์จงสร้างจากความเมาทั้งปวงเถิด เราทุกคนมาจากแผ่นดิน และเราทุกคนก็จะกลับคืนไปสู่แผ่นดินนั้นเทียว ...โอ้, เพื่อนมนุษย์จงตื่นและลงมาเสียจากหนทางแห่งความฉิบหาย จงสร้างเกียรติคุณของท่าน บนหนทางที่นำไปสู่สันติเถิด

แม้ในบทประพันธ์ที่เป็นนวนิยาย "ศรีบูรพา" ก็ยังได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักการทางพุทธศาสนากับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ผู้ศึกษาขอตัดตอนเอาถ้อยคำจากนวนิยาย เรื่อง "แลไปข้างหน้า" อันมีชื่อเสียงมากที่สุด เรื่องหนึ่งของเขา

มาประกอบให้เห็นเล็กน้อย

...ท่านยังคงเรียกเขาว่าอ้ายจันเช่นเคย ท่านกวักมือ เป็นสัญญาณให้เขา เขยิบเข้าไปใกล้ท่าน จันทาก็คลานเข้าไปหมอบอยู่ตรงหน้าพระอาจารย์ ท่านยกมือออกมาลูบหัว พลาทงพูดด้วยเสียง เกรี้ยวว่า "กูเห็นมึงได้ดีคราใด ก็ไม่วายคิดถึงแม่มึง และความพลัดพรากจากกันของพ่อแม่มึงด้วย กรรมบันดาลให้เป็นไป"

จันทาหมอบหนึ่งให้พระอาจารย์ลูบศีรษะครู่หนึ่ง แล้วเงยหน้าขึ้นพูดด้วยเสียงเบา

"แม่กระผมตาย เพราะหนีความอดอยาก แล้วก็ไปเจอความเจ็บป่วย และต้องตาย เพราะไม่มีแพทย์จะรักษาไม่ใช่หรือขอรับ" เขาหยุดคิดหนึ่งแล้วพูดต่อไป "และพ่อกระผมก็ต้องบวช เพื่อจะหนีความอาธรรมของบ้านเมือง" พูดแล้ว เขาก็มั่นหน้าลง

ท่านอาจารย์นิ่งไปครู่หนึ่ง ในบัดนี้ ท่านเข้าสู่ราภาพอันแก่กล้าแล้ว ความคิดของท่านได้เปลื้อง และความเมตตาธรรมของท่านก็แก่กล้าขึ้น

"มึงจะว่าอย่างนั้นก็ว่าได้เหมือนกัน" น้ำเสียงของท่านแสดงความเห็นใจ "กฎหมายที่มึงไล่ได้นี้ะ เขาสอนไว้อย่างนั้นรี"

จันทายิ้มปากกว้าง เงยหน้าขึ้นสบตาท่านอาจารย์ เขารู้สึกโล่งใจในน้ำเสียง ที่แสดงความเอ็นดูของท่าน เขาพูดด้วยเสียงเนิบ ๆ ว่า

"คำว่า กรรม นั้น หมายถึงการกระทำ ผลกรรมก็หมายถึงผลของการกระทำ คนที่เกิดมายากจน ซึ่งเป็นผลของชีวิตในปางก่อน ดังที่ท่านอาจารย์เคยเทศน์ให้ กระผมฟังนั้น หากในปัจจุบันเขากระทำความชวนชวายเป็นเพื่อจะเปลี่ยนแปลงชีวิตของเขา ให้ดีขึ้น เขาก็อาจได้รับผลที่ดีขึ้นในภายหน้าใช่ไหมขอรับ"

"ใช่ชีวะ อ้ายจัน" ท่านตอบสวนออกมา "ก็อย่างชีวิตของมึงนั่นปะไรเล่า"

"ถ้าเช่นนั้น คำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา ก็ไม่ได้สอนให้คนงอมืององอืด ย่อมจำนนต่อผลกรรมในอดีตใช่ไหมขอรับ"

"ก็ใครบอกกับมึงล่ะว่า ท่านสอนให้งอมืองอืด" ท่านหัวเราะว่า "คนจนไป ไปสวรรค์ก็ได้ คนมั่งมีตกนรกก็ได้ และในชีวิตปัจจุบันนี้ ทั้งคนจนและคนมั่งมีก็เปลี่ยนไปได้ทั้งนั้นแหละมึง มันสุดแล้วแต่กรรมหรือการกระทำของเขาอย่างที่มึงว่า คำสอนของพระพุทธศาสนาไปกันได้ไหมล่ะกับวิชาวสมัยใหม่ ที่มึงได้เรียนมา"

"ไปกันได้ขอรับ ไม่ขัดกันหรอกขอรับ" เขาพนมมือกล่าวคำรับรอง "ดีละ และมึงก็อย่าได้ทิ้งธรรมะ เป็นอันขาด" ท่านกำชับพลาทงพูด

บรรจ्यानัตถ์ลงในกล่อง แล้วก็เป่ายานัตถ์ ท่านเพ่งดูหน้าศิษย์ครูหนึ่งก่อนจะพูด
ต่อไป..." 58

ในเรื่องนี้ที่สัมพันธ์กับการเมือง, เราจะพบได้บ่อย ๆ และเห็นได้ไม่ยากว่า
กุหลาบได้นำเอาหลักพุทธธรรมมาใช้ในฐานะที่เป็นอุดมคติเพื่อการสร้างสรรค์สังคมการเมือง
ที่ดียิ่งขึ้น แม้ในงานเขียนที่เป็นบทความวิพากษ์วิจารณ์ กุหลาบก็ไม่ลืมที่จะนำเอาหลัก
พุทธธรรมไปสอดแทรกเข้าไว้อย่างเหมาะสมและอย่างมีเหตุผลเพียงพอ ตัวอย่างเช่น
บทความของ "อิสสรชน" คีติมพ์ใน "นิยามมิตร" ฉบับวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2500
ดังนี้

ลัปดาห์แห่งการฉลอง 25 พุทธศตวรรษ เย็นระรื่นชื่นฉ่ำด้วยธรรมของพุทธศาสนา
บทสวดมนต์เจริญสติและเมตตาธรรม ก้องกังวานไปในอากาศ... สติและเมตตา
นั้น เป็นธรรมที่มหาชนคนไทยได้เรียกร้องให้รัฐบาลปฏิบัติอยู่ที่เดียว และใคร ๆ
ก็ปรารถนาว่า คณะรัฐบาลจะได้รับความมั่นคงใจ จากการฉลองพุทธศาสนาครั้งนี้
และจะรับเอาสติและเมตตาธรรมเป็นประทีปส่องทางดำเนินของรัฐบาลต่อไป...
ชาวพุทธผู้เคารพธรรมของพระศาสดา และผู้เจริญเมตตา ย่อมเล็งเห็นว่า มนุษย์
ทั้งหลายย่อมเสมอกันในฐานะเป็นสิ่งมีชีวิตที่ร่วมการเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน มนุษย์
ทั้งหลายต่างก็ปรารถนาที่จะได้รับความสุข และสันติที่จะนำชีวิตให้หลุดพ้นออกมา
จากความทุกข์เช่นกัน การถือชนชาติวรรณะ ว่าเป็นเครื่องวัดความสูง ความต่ำ
ความดี ความเลวของมนุษย์ ไม่มีอยู่ในพุทธศาสนา พุทธศาสนาสอนว่า มีแต่
กรรมหรือการกระทำ... ที่จำแนกบุคคลให้แตกต่างกัน ที่จำแนกบุคคลให้เป็น
คนดีและคนเลว...

คณะรัฐบาลซึ่งทำหน้าที่ตัวแทนของประชาชนชาติไทยก็สมควรที่จะสำรวจความ
ประพฤตินิติปฏิบัติของรัฐบาลทั้งในส่วนที่เป็นกิจการภายในประเทศ และกิจการระหว่าง
ประเทศว่า กลมกลืนกับหลักธรรมของพุทธศาสนา ดังที่ได้ขุมนุสวดกัน ณ โรง
พิธีที่ท้องสนามหลวง และดังที่เราได้นับมากล่าวทบทวนไว้โดยสังเขปข้างต้นหรือไม่

เฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ การสวดมนต์เจริญสติและเมตตา ย่อมไร้ความหมาย และจะกลายเป็นการทลอกหลวงตัวเองและทลอกหลวงโลกอย่างน่าอับยศอดสู ถ้าการปฏิบัติของเราไปในทางตระเตรียมและรบหาสงคราม และเป็นการเหยียดหยามสันติภาพ เป็นไปในทางเบียดเบียน และแสดงความเกลียดชังมาคร่ำคร่าเพื่อนบ้าน ถ้าแลวินิจฉัยความดีความชั่วของประเทศหนึ่งประเทศใด โดยอาศัยแต่เพียงป้ายยี่ห้อที่แขวนไว้ว่า เป็น "โลกเสรี" หรือเป็น "คอมมิวนิสต์" เราก็นิฉัดจากหลักธรรมของพุทธศาสนา เพราะว่า "บุคคลไม่ได้เป็นคนถ้อยคนดี เพราะชาติ" จะเป็นอเมริกันหรือคอมมิวนิสต์ เราชอบที่จะวินิจฉัยความดีความชั่วของเขา โดยอาศัยการกระทำของเขา มิใช่เพราะเหตุว่าเขาเป็นอเมริกันหรือเป็นคอมมิวนิสต์...⁵⁹

พึงสังเกตว่า กุหลาบ... ถึงเห็นถึงความสัมพันธ์กันระหว่าง การเมืองกับหลักธรรมะเชื่อมโยงเข้าสู่จุดเน้นของกุหลาบคือ "ประชาชน" ในแง่นี้ กุหลาบเห็นว่า "การเมืองของประชาชน" ตั้งอยู่บนหลักการแห่งธรรมะ ธรรมะ และบริสุทธิ์ ในทางกลับกัน หากการเมืองใดเป็นการเมืองประเภทที่ซึ่งมิได้มีความละเอียดรอบคอบ เต็มไปด้วยความสกปรกโสมม มันหาได้เป็นการเมืองของประชาชนไม่ กุหลาบได้แสดงความเห็นไว้ว่า

"...เมื่อพูดถึงเรื่อง "การเมือง" ก็ดูจะเข้าใจกันว่า การเมืองไม่เกี่ยวข้องกับธรรมะ หรืออย่างน้อย ไม่มีความสัมพันธ์กับธรรมะอย่างใกล้ชิด... ข้อที่กล่าวข้างต้นนี้ มิใช่ว่าจะไม่เป็นความจริง เราย่อมเห็นอยู่ว่า มีนักการเมืองบางส่วนได้ปฏิบัติต่อการเมืองโดยไม่คำนึงถึงธรรมะเลย และได้มีพฤติกรรมในที่ต่าง ๆ ยืนยันอยู่ว่า ได้มีการดำเนินการเมืองที่หันหลังให้แก่ความจริง และธรรมะอย่างสิ้นเชิง แม้ในที่ประชุมของสหประชาชาติ ซึ่งมีกฎบัตรนั้นจารึกถ้อยคำที่คงายด้วยธรรมเป็นอันมาก ก็มีพฤติกรรมอันลามกเกิดขึ้นเนื่อง ๆ ...แต่ นั่นก็เป็นความจริงเพียงด้านหนึ่ง และมีใช่ความเป็นจริงทั้งหมดของเรื่องการเมือง

ถ้าเราพิจารณาให้ดีแล้ว จะเห็นว่า การดำเนินการเมืองชนิดเอาเท้าเหยียบออกธรรมะไว้นั้น ไม่ว่าจะเป็นการเมืองในประเทศ หรือระหว่างประเทศก็ตาม ย่อมเป็นการดำเนินการเมืองของคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจแทบทั้งนั้น และคนกลุ่มน้อยเหล่านั้นก็ใช้อำนาจบีบบังคับให้การฉ้อโกง ๆ เป็นไปตามความต้องการอันลามกของเขา.

แต่เมื่อพิจารณาในด้านของประชาชน จะเป็นประชาชนของแต่ละประเทศ หรือประชาชนชาวโลกก็ดี เราจะแลเห็นความจริงอีกด้านหนึ่ง อันเป็นด้านที่ยิ่งใหญ่กว่ากันมากนัก เมื่อเรามองดูความเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนในที่ต่าง ๆ และในกรณีต่าง ๆ เราจะเห็นว่า ความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็นเจตจำนง หรือเป็นการแสดงมติของมหาชนนั้น โดยทั่วไปจะรับความเคลื่อนไหวทั้งดงามด้วยธรรม มีการศึกษาสงเคราะห์เป็นการรุกรานนับไม่ถ้วนเกิดขึ้นในโลก แต่ไม่เคยมีที่ประชาชนจะเป็นผู้ริเริ่มเรียกร้องให้ทำสงครามรุกราน แล้วใครเล่า เป็นผู้ก่อสงครามรุกราน ก็เป็นเรื่องของคนไม่กี่คนที่มีอำนาจ และได้ใช้อำนาจนั้นโดยพลการ การกดขี่เบียดเบียนคนยากจนจำนวนมากที่มีอยู่ในโลกนั้น เล่าก็ล้วนแต่เป็นเรื่องของคนส่วนน้อย ที่กุมอำนาจในทางเศรษฐกิจและการเมือง ประชาชนมีแต่เรียกร้องให้หยุดการกดขี่เบียดเบียน และเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่มีเป้าหมายเพื่อการสถาปนาความเป็นธรรมในสังคม ในขณะเดียวกัน คำเรียกร้องที่ชอบธรรมเหล่านี้ มักจะถูกขัดขวางโดยคนส่วนน้อยผู้ครองอำนาจ ประชาชนเรียกร้องให้รัฐบาลทุกรัฐบาลเข้ามาเชิดชูสันติภาพ ประชาชนประณามสงครามและการเคลื่อนไหวเพื่อการสงคราม ประชาชนจะจับอาวุธ ก็คือ เมื่อเป็นการต่อสู้ป้องกันตัวและเพื่อความ เป็นไทของคน ประชาชนเคลื่อนไหวเพื่อทำลายลัทธิอาณานิคม ที่เอาคนทั้งชาติลงเป็นทาส และเพื่อกวาดล้างความไม่เป็นธรรมทั้งมวลที่มีอยู่ในโลก... เราจะเห็นว่า ในกรณีที่มีทั้งการเมืองที่ลามกไร้ธรรมะ และการเมืองที่มีธรรมะ ชนิดแรกเป็นกาจเมืองของคนส่วนน้อยผู้ครองอำนาจ ชนิดหลังเป็นการเมืองของมหาชน เป็นการเมืองของมหาประชาชนชาวโลก

เพราะฉะนั้น ขอใคร ๆ อย่างใดหลงเข้าใจไปว่าขึ้นชื่อว่าการเมืองแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องยึดถือธรรมะ แท้ที่จริงแล้ว การดำเนินการเมืองที่ปราศจากศีลธรรม ย่อมได้รับการติเตียนชิงชังจากประชาชนไม่ว่า ณ ที่ใด ๆ และในกรณีใด ๆ ความ

สำเร็จหรือผลประโยชน์ใด ๆ ในทางการเมือง ที่ได้มาโดยปราศจากศีลธรรม ย่อมหลีกเลี่ยงคำสาปแช่งของประชาชนไม่ได้ ในทางกลับกัน การได้มาซึ่งความสำเร็จอย่างสูง พร้อมด้วยเคารพและคำสรรเสริญจากทั่วโลกด้วยการดำเนินการเมืองที่ยึดมั่นในหลักธรรมนั้น รัฐบุรุษในเอเชียหลายท่านได้แสดงแบบอย่างไว้แล้ว...

สมควรถิ่นักการเมืองและพรรคการเมืองทั้งหลาย ซึ่งจะทำงาน ในฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนไทยหรือชาติไทย จะทำความระลึกทบทวนหลักธรรมของพุทธศาสนา และนำหลักธรรมอันงดงามนั้นมาใช้ในการดำเนินการเมืองทุกวิถีทาง... จงรับเอาทริโศคสี่ประการ คือ ความละเอียด และความเกรงกลัว คอเบาปรกรรม เป็นพื้นฐานในการดำเนินการเมือง ขอท่านจงรักชาติโดยมั่นคงสักข้อยหนึ่ง คือ จงเว้นเสียจากการพูดเท็จด้วยเจตนาอันชั่วร้าย เป็นต้น เพื่อที่จะหลอกลวง ปากปิด มืดมือนความจริงต่อประชาชน ขอจงเป็นผู้ให้เกียรติแห่งวาทะ อย่ากล่าวคำสับกลอก อย่าพูดกลับไปกลับมา อย่าให้คำมั่นสัญญา จนกว่าท่านมีความจริงใจจะปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา อย่าร่ำพันความรักประชาชน แต่จงปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความรัก อย่าพยายามปกป้องร้ายผู้รักชาติ ซึ่งมีความเห็นแตกต่างกันในทางการเมือง จงให้ทฤษฎีต่อสู้กับทฤษฎี ให้วาทะต่อสู้กับวาทะ โดยปราศจากความเกลียดชังมาคร่ำ ระหว่างเจ้าของทฤษฎีและวาทะ และจะปล่อยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสิน เป็นผู้เลือกรับนับถือความเห็นเหล่านั้น จงแสวงหาความจริง เพื่อที่จะรู้จักเหตุว่าเป็นเหตุ.

ผู้ที่เคยกระทำผิดต่อประชาชน จงกลับตัวเสีย จงแก้ตัวใหม่ด้วยการตั้งคณิชาตใหม่ คือ วิชาที่ผูกพันอยู่กับธรรมและประชาชน.⁶⁰

แนวความคิดสังคมนิยม - มาร์กซิสม์

จากการวิจัยเอกสาร พบว่า ภายหลังจากกลับจากออสเตรเลียในปี 2492 กุหลาบได้นำเอาแนวความคิดแบบสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ หรือ มาร์กซิสม์ ติดตัวมาด้วย ประสบการณ์ที่เขาได้พบเห็นจากออสเตรเลีย ทำให้กุหลาบรู้สึกศรัทธาต่อระบอบและวิธี

60

อิสสรชน (นามแฝง), "การเมืองที่มีธรรมะ", ปัญญา (20 ธันวาคม 2499).
หาอ่านได้ใน กุหลาบ สายประดิษฐ์, การเมืองของประชาชน, หน้า 389-399,

การปกครองของรัฐบาลพรรคเลเบอ์ในขณะนั้น ประกอบกับการได้ศึกษาวิชาการเมือง
 ลัทธิต่าง ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างเสรี (ออสเตรเลียให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนที่
 จะแสวงหาความรู้ได้อย่างเต็มที่โดยไม่จำกัด - ดู "ข้าพเจ้าได้เห็นมา") แนว
 ความคิดบางอย่างได้ฝังรูปอยู่ในความคิดของกุทลอบตั้งแต่นั้นมา หลังจากกลับจาก
 ออสเตรเลียได้ไม่นาน กุทลอบก็เริ่มเขียนบทความที่นำเสนอแนวความคิดแบบสังคมนิยม
 วิทยาศาสตร์ออกสู่สายตาของประชาชน เริ่มด้วย บทความชุด "ปรัชญาของลัทธิ
 มาร์กซิสม์" ลงตีพิมพ์ใน "อักษรสารณ์" รายเดือนเรื่อยมานับตั้งแต่ พ.ศ. 2493
 บทความนี้กุทลอบเรียบเรียงมาจากคำบรรยายของ Emile Burns, ปาฐกถา
 เรื่อง "ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะของสตรีตามที่เข้ามาในประวัติศาสตร์" แสดง ณ
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง วันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2495. บทความชุด
 "กำเนิดครอบครัวของมนุษยชาติ" พิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร "ปิยะมิตร" รายสัปดาห์
 ช่วงปี พ.ศ. 2497 (3 ตุลาคม - 21 พฤศจิกายน 2497) ใช้หลักทฤษฎีสังคมของ
 Lewis Henry Morgan นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษเป็นหลักในการอธิบาย. บทความ
 ชุด "ระเบียบสังคมของมนุษย์" พิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร "ปิยะมิตร" รายสัปดาห์
 ช่วงปลายปี พ.ศ. 2497 เป็นต้น บทความเหล่านี้ทั้งหมดค้ผู้ศึกษาจะขอข้ามการอธิบาย
 เนื้อหาของบทความเหล่านี้ไปเลย เพราะคนทั่วไปก็สามารถที่จะทำอ่านได้โดยละเอียด
 จากบทความดังกล่าวของกุทลอบได้อยู่แล้ว จะกลายเป็นการพยายามที่จะตีความ เนื้อ
 หาของบทความเหล่านั้นไป ซึ่งอยู่นอกเหนือไปจากขอบเขตของการวิจัยชิ้นนี้ ในส่วนนี้
 จึงจะขอพิจารณาเฉพาะลักษณะบางอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการนำเอาแนวความคิดแบบ
 สังคมนิยมวิทยาศาสตร์มาผูกพันเข้ากับการอธิบายสภาพสังคม เป็นบางส่วน

ตัวอย่างได้แก่ ข้อความของกุทลอบซึ่งแสดงลักษณะของความสัมพันธ์กันระหว่าง
 พุทธศาสนากับความคิดสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ ที่ปรากฏในข้อเขียนของ "อุบาสก"
 (นามประพันธ์ของกุทลอบ สายประดิษฐ์) เรื่อง "สนทนาเรื่องพุทธศาสนา" ที่ว่า

"พุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เน้นความสำคัญของการปฏิบัติ เช่นเดียวกับคำกลอนแบบวิทยาศาสตร์ ในการแก้ไขปรับปรุงชีวิตในโลก หรือทางสังคมเหมือนกัน เป็นคัมภีร์ว่า คนยากจนที่ได้รับการกตัญญูชีวิต ถ้าประสงค์จะขจัดการกตัญญูชีวิตออกไปเสียจากชีวิต คำสอนแบบวิทยาศาสตร์ได้สอนว่า เขาจะต้องรวมกันเข้า และเรียกร้องต่อสู้เอา และเขาก็จะประสบความสำเร็จ ถ้าเขามีความมุ่งมั่นร่ำพัน โอดครวญอยู่แต่ลำพัง หรือวิงวอนขอความอนุเคราะห์จากผู้กตัญญูชีวิต เขาอยู่ก็ไม่มีวันที่เขาจะปลดปล่อยความกตัญญูชีวิตออกไปเสียจากชีวิตได้ ดังเช่นชนชาติในเอเชียและแอฟริกาที่เคยเป็นข้าเมืองขึ้นของฝรั่งเศสหรือบริติช ที่จะหลุดพ้นจากความ เป็นข้าของพวกฝรั่งได้ก็ไม่เคยมีสักรายเดียวที่จะได้อิสระภาพมาโดยปราศจากการต่อสู้ดิ้นรนของชนชาติเหล่านั้น หลักคำสอนของพุทธศาสนา ก็เช่นเดียวกัน ได้เน้นถึงการกระทำและการปฏิบัติด้วยตนเอง ไม่มีคำสอนในพุทธศาสนาที่ได้สอนไว้ว่า มนุษย์จึงถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ได้ด้วยการวิงวอนต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ นอกจากไม่มีคำสอนเช่นนี้แล้ว ยังมีคำสอนที่ชี้ถึงความ หลวมไหลไร้สาระของความ เชื่อถือชนิดนี้อีกด้วย หลักคำสอนในพุทธศาสนามีอยู่ว่า ผลทั้งหลายย่อมมาจากเหตุ ชีวิตปัจจุบันเป็นผลของชีวิตในอดีต และชีวิตในอนาคตก็เป็นผลของชีวิตปัจจุบัน ความยากจนข้นแค้นและความ เลวร้ายของชีวิตในปัจจุบันมิใช่เป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้ ความหลักของพุทธศาสนา ไม่มีใครมาลิขิตชีวิตมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้ลิขิตชีวิตของเขาเอง ถ้ามนุษย์ปรารถนา มนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงแก้ไขชีวิตของเขาได้ตลอดเวลา จากร้ายไปสู่ดี หรือจากดีไปสู่ร้าย ก็ย่อมเป็นไปตามการกระทำของเขาเอง หลักของพุทธศาสนายืนอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติและความกฎแห่ง เหตุผลอย่างเคร่งครัด⁶¹

หลังจากนั้นกุหลาบได้ลงมือวิเคราะห์คำสอนของพุทธศาสนาที่ว่า "ชีวิตคือรังของความทุกข์" โดยเปรียบเทียบกับการอธิบายพัฒนาการของสังคมมนุษย์ตามแนวทางสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ ว่ามีส่วนใกล้เคียง เป็นเหตุ เป็นผลต่อกันอย่างไร สรุปถึงวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่สมัยสังคมยุคหินผ่านขั้นคอนของยุคคนป่า (Savagery) มาสู่ยุคอารยชน (Babbarism) เรื่อยมาจนถึงยุคศักดินา-สังคมนิยม จนมาลงเอยที่ยุคอารยธรรม ว่าประวัติของมนุษยชาติ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคลี่คลายขยายตัว

61

อุบาสก (นามแฝง), "สนทนาเรื่องพุทธศาสนา", กระดิ่งทอง (มกราคม 2500).

ทางเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มกันเพื่อความอยู่รอดและเพื่อหาเลี้ยงชีพ ค่อย ๆ พัฒนาการ
สู่การสมรส ก่อให้เกิดการแบ่งชั้นแบ่งพวก นำไปสู่การจัดชนชั้นและการต่อสู้ระหว่าง
ชนชั้น ความหลักวัตรนิยมวิชาการวิธี โดยเปรียบเทียบกับหลักทางพุทธศาสนาแล้ว วิธีชีวิต
ของมวลมนุษยชาติ เริ่มขึ้นมาจากความทุกข์และความปรารถนาที่จะพ้นจากทุกข์ "ความ
ก้าวหน้าในการประกอบการ เลี้ยงชีพของมนุษย์หรือนัยหนึ่งความคลี่คลายขยายตัวของเศรษฐกิจ
นั้น ในด้านหนึ่งแสดงว่าได้นำความสะดักสบายมาเพิ่ม เต็มขึ้นในชุมชนมนุษย์ก็จริง แต่ก็
มิได้หมายความว่ามนุษย์ทั้งหมดหรือมนุษย์ส่วนมากได้รับความสะดักสบายเหล่านั้น เพราะ
ว่าความสะดักสบายที่เพิ่ม เต็มขึ้นมาในชุมชนมนุษย์ มิได้ถูกเฉลี่ยไปในมนุษย์ทั้งมวลอย่าง
เหมาะสมและอย่างทั่วถึง อีกประการหนึ่งความ เจริญทาง เศรษฐกิจนั้นก็มิได้นำมาสู่ชุมชน
มนุษย์ แต่บรรดาความดิ้นรนและความน่าชื่นชมเท่านั้น หากยังได้คัดลอกความดิ้นรนที่มี
อยู่แต่เดิม พร้อมทั้งได้นำโทษภัยและความทุกข์ยากในรูปใหม่ ๆ มาเพิ่ม เต็มให้แก่ชุมชน
มนุษย์ด้วย"⁶² การถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสมบัติที่เคยเป็นสมบัติของชุมชนมาเป็นส่วนตัวของ
ตัว ยึดถือเอาเป็น "ของมีงของกู" ขึ้นมา พร้อมทั้งได้ดำเนินการสะสมทรัพย์สินสมบัติ
และพอกพูนความโลภขึ้นในกมลสันดาน "เหตุนี้แหละที่ทำให้เกิดชนชั้นที่เป็นนายและ
ชนชั้นที่เป็นทาสขึ้นมา เหตุนี้แหละที่ทำให้เกิดชนชั้นขึ้นในสังคมมนุษย์ เหตุนี้แหละที่
ทำให้เกิดการเบียดเบียนหรือการกดขี่ขูดรีดอย่างทารุณ ที่ชนชั้นกลุ่มน้อยได้กระทำต่อมวลชน
จำนวนมากมายมตีมา ความเคืองแค้นขมขื่นและความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันระหว่างชนชั้นจึง
เป็นผลติดตามมา และการต่อสู้ระหว่างชนชั้นเพื่อสลัดแยกการกดขี่ขูดรีดจึง เป็นผลติดตาม
มา นับตั้งแต่ชุมชนมนุษย์ได้แบ่งออกเป็นชนชั้น และนับแต่ "สังคมทาส" ได้อุบัติขึ้นใน
ยุคอารยชนเมื่อหลายพันปีมาแล้ว ความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ระหว่างชนชั้น และการต่อสู้
ระหว่างชนชั้น ซึ่งได้เริ่มขึ้นแต่ในยุคสังคมทาส ได้ดำเนินติดต่อกันมาไม่ขาดสายใน

62

อุบาสก (นามแฝง), "สนทนาเรื่องพุทธศาสนา" บทที่ 8 ข้อความตอนนี้
คัดจาก ศรีบูรพา (นามแฝง), อุดมธรรม กับ ผลงานขุดพุทธศาสนา (กทม. : สำนัก
พิมพ์ดอกหญ้า, 2531), หน้า 157.

ประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์ ตราบแต่ที่มันมาจนถึงทุกวันนี้..."⁶³

"สังคมทาส ประกอบด้วยมนุษย์ที่เป็นทาสจำนวนมากมายมทิมา และมนุษย์ผู้นำสงสารเหล่านั้นได้ผจญกับความทุกข์ทรมานมานับตั้งพันปี ดังนั้น เราจะกล่าวได้ว่า ราวชีวิตได้ผ่านมาในความขมขื่นเหิงสุข และเราจะไม่เล็งเห็นหรือว่า ชีวิตมนุษย์ได้ผ่านมานบนเส้นทางอันยืดยาวของความทุกข์พร้อมด้วยการต่อสู้ดิ้นรนที่จะปลดปล่อยทุกข์ทรมานออกไปเสียจากชีวิต เหตุฉะนั้น เมื่อทวนกลับไปฟังคำสอนของพุทธศาสนาที่ว่า ชีวิตเป็นกองทุกข์ ก็ดูจะสอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ส่วนใหญ่ที่ประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้แล้วมิใช่หรือ"⁶⁴

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดถึงการอธิบายทางสังคมโดยไขแนวความคิดสังคมนิยมวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ปาฐกถาของกุกุหลาบ ที่แสดงไว้ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ในวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2495 ในหัวข้อเรื่อง "ฐานะของสตรีตามที่ เป็นมาในประวัติศาสตร์" เนื้อหาการบรรยายกล่าวถึง ต้นตอแห่งความไม่เสมอภาคระหว่างผู้ชายกับสตรีโดยใช้หลักการทางสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา มาร์กซิสม์ เป็นตัวแบบ เริ่มตั้งแต่การจัดสถาบันครอบครัวของมนุษยชาติ ที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการกดขี่ทางเพศที่ชายกระทำต่อเพศหญิง เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (ในประเด็นนี้ กุกุหลาบ เรียกร้องความเสมอภาคระหว่างเพศชายกับเพศหญิง) ใจความตอนหนึ่งมีว่า

...ความไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิง ที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ในอดีต อันเป็นมรดกตกทอดมาแต่ภาวะทางสังคมก่อนหน้านั้น ทาใช่เป็นสาเหตุแห่งความไม่เสมอภาคนี้, ความไม่เสมอภาคดังกล่าวนี้ เป็นผลของการที่สตรีต้องตกอยู่

63

เรื่องเดียวกัน, หน้า 189.

64

เรื่องเดียวกัน, หน้า 190.

ในความบีบคั้นทางเศรษฐกิจต่างหาก เพราะฉะนั้นการที่จะแก้ปัญหานี้ให้หญิงได้มาซึ่งสิทธิอันเท่าเทียมกับชาย จึงจะต้องแก้ที่มูลเหตุคือ จัดการมิให้บุรุษครอบครองอำนาจทางเศรษฐกิจไว้แต่ผู้เดียว ความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรี ยากที่จะมีได้ หากไม่มีความเสมอภาคทางเศรษฐกิจระหว่างเพศทั้งสอง ปัญหาอันเบื้อนี้จะต้องแก้ด้วยการจัดให้ทรัพย์สินที่เป็นปัจจัยการผลิตตกมาเป็นของสังคม ตกมาเป็นสมบัติของบุรุษสตรีร่วมกัน เมื่อจัดการแก้ปัญหานี้ทางเศรษฐกิจได้สำเร็จ และเพศทั้งสองมีอำนาจทัดเทียมกันทางเศรษฐกิจแล้วการสมรสแบบคู่เดียวเมียเดียวจึงจะกลายเป็นความจริงอันสมบูรณ์ขึ้นมา มิใช่เป็นความจริงเพียงครึ่งเดียว มิใช่เป็นพันธะที่ผู้ชายจะบีบคั้นเอาอย่างอยู่ติดกรรมแก่ฝ่ายหญิงฝ่ายเดียวดังที่เป็นอยู่ และพร้อมกันนั้นการหากินในรูปหญิงโสเภณีและภาวะอันไม่พึงปรารถนาอื่น ๆ ในสังคม ก็จะได้รับจัดการให้สูญสิ้นไปด้วย ข้างคณนี้ เป็นข้อสรุปความเห็นของท่าน เมธีใหญ่ฝ่ายสังคมนิยมที่ได้แสดงไว้เมื่อปลายศตวรรษที่สิบเก้า... 65

บทความอีกชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการใช้นิวความคิดแบบสังคมนิยมมาร์กซิสต์มาอธิบายสภาพความเป็นไปของสังคมและประวัติศาสตร์มนุษย์ ได้แก่ "ผู้รังสรรค์ประวัติศาสตร์"⁶⁶ ซึ่งถูกลายเขียนขึ้นเนื่องในวันแรงงาน 1 พฤษภาคม 2500 มีใจความดังนี้

ประวัติของสังคมนั้น เมื่อจะกล่าวให้ตรงกับความเป็นจริงแล้วก็ต้องกล่าวว่า เป็นประวัติศาสตร์ของมวลชนผู้ทำงานนั่นเอง ด้วยว่าความดำรงอยู่ได้ของสังคม ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าที่ได้ดำเนินมาเป็นขั้น ๆ ในวิถีทางของประวัติศาสตร์นั้น ก็ได้อาศัยแรงงานของมวลชนผู้ทำงานเป็นสำคัญ...

65

ถูกลาย สายประดิษฐ์, "ฐานะของสตรีคามที่เป็นมาในประวัติศาสตร์", ปารุกตา แสดงที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, วันที่ 7 มิถุนายน 2495.

66

ถูกลาย สายประดิษฐ์, "ผู้รังสรรค์ประวัติศาสตร์", สภาพบุรุษ-ประชามิตร (29 เมษายน 2500).

ภาวะทางเศรษฐกิจ และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ย่อมเป็น
ปัจจัยแก่ภาวะและความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ดำเนินไปในสังคม เหตุฉะนั้น
มวลชนผู้ทำงาน ผู้เป็นหลังสำคัญในทางเศรษฐกิจ จึงมีบทบาทอันสำคัญยิ่งต่อ
พัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม บทบาทของมวลชนผู้ทำงาน เป็นสิ่งที่ใคร ๆ
ไม่พึงละเลยมองข้ามไป และก็ไม้อาจ เป็นสิ่งที่จะมองข้ามไปได้ เพราะเป็น
บทบาทที่เป็น เนื้อแท้ของประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์...

ตารางที่ 3 สรุปย่อเนื้อหาของงานประพันธ์ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ เรียงตามลำดับ พ.ศ. ที่พิมพ์ครั้งแรก ระหว่าง พ.ศ. 2492-2501

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2492	<p>แม่ยอดยุพดี</p> <p>แกะที่พลัดฝูง</p>	<p>ศักดิ์ศรีของมนุษย์มีค่ายิ่งกว่าเงินตรา. การหาเงินมาด้วยน้ำพักน้ำแรงและจิตใจอันบริสุทธิ์</p> <p>รอง : สะท้อนภาพสังคมที่เข็ดขูเงินตรา แม้ว่าจะ เป็นเงินที่ได้มาโดยทุจริต</p> <p>หลัก : การอุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดี แม้ว่าจะต้องพบกับอุปสรรคและนำมาซึ่งความขมขื่นใจ</p> <p>รอง : 1. สะท้อนภาพระบบบริหารราชการที่เน่าเฟะ เต็มไปด้วยการทุจริตคอร์รัปชัน</p> <p>2. มนุษยธรรม, อุดมคติ, เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชนชั้นแรงงานและชนชั้นต่ำที่เป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม</p> <p>3. วิพากษ์วิจารณ์สังคมการเมืองไทยที่เข็ดขูอำนาจและเงินตรา</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2492	<p>นักบุญจากซานตัน</p> <p>กลับมาหาแม่</p> <p>ยิวว่าเหว</p> <p>มหาบุรุษของจันทิมา</p> <p>เขาเลือกกลับมาเรเน ในสยาม</p>	<p>หลัก : มนุษยธรรม, มนุษยชาตินิยม, การอุทิศตนเองเพื่อชีวิตที่ดีของผู้ ยากไร้ โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนาหรือเผ่าพันธุ์ เน้นถึงความ เป็นจิตกรณานิยม อุทิศชีวิตแก่สังคม ด้อยพัฒนาโดยไม่พะวงถึงชนใดชาติใด</p> <p>รอง : การเมืองเป็นเรื่องที่เกาะเกี่ยวอยู่ อย่างแน่นแฟ้นกับวิถีชีวิตของผู้คน</p> <p>ให้แง่คิดในการมองสังคม, ทรัพย์สินสมบัติและ ความร่ำรวยมิใช่เครื่องวัดความดีงามของบุคคล บังเทิง, เรื่องความรักที่จบลงด้วยความสุข</p> <p>หลัก : ให้คิดในการใช้ชีวิตฉันท์สามิ-ภรรยา</p> <p>รอง : 1. วิพากษ์วิจารณ์สังคมที่ถือเอา ความมั่งมี เป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าของคน 2. วิจารณ์รัฐบาลในการกระจาย รายได้ที่ไม่เป็นธรรมระหว่างคนมี กับคนจน</p> <p>หลัก : การอุทิศตนให้กับการแก้ปัญหาความ ยากจนของชาวชนบท</p> <p>รอง : 1. มนุษยธรรม 2. ปัญหาการคอร์รัปชันในวงราชการ 3. มองภาพนักการเมืองในแง่ลบ 4. ความเป็นธรรมในสังคม</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2492	<p>ขุนยัดเขิน (แปล)</p> <p>เรื่องของเขา (จิตรกรชาวไร่)</p> <p>เรื่องของเขา</p> <p>เรื่องของเขา</p> <p>สหบาลคนงาน (ปาฐกถา)</p>	<p>ความพยายามของบุคคล เพื่อแก้ปัญหา ของสังคมและประเทศชาติ.</p> <p>สารและบันเทิง</p> <p>ให้คิดสอนใจ</p> <p>มาสนใจในแง่คิดที่ดีมาก เรื่องหนึ่ง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. คัดค้านการทำสงคราม 2. ปัญหาความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ 3. มองชีวิตและสังคมในหลายแง่มุม <p>สนับสนุนการดำเนินงานของสหบาลคนงาน โดยสันติ, การนัดหยุดงาน เป็นอาวุธอัน เดียวที่มีอยู่ของกรรมกร-คนงาน</p>
2492- 2493	<p>บทความต่าง ๆ ที่ ตีพิมพ์ใน "อักษร สาส์น" รายเดือน</p>	<p>ให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน ในเรื่อง - หลักการและวิธีการของ ประชาธิปไตย - สังคมนิยมมาร์กซิสม์</p> <p>ส่วนใหญ่เป็นงานแปล เป็นการเสนอ ความรู้ทางวิชาการเชิงบริสุทธิ์ โดยไม่ เอาตัวเองไปวัดว่าอย่างไรจะดีกว่ากัน</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2493	<p>ขอแรงหน่อยเถอะ</p> <p>อ้ายหนูหลงทาง</p> <p>ในยามถูก เนร เทศ (แปล)</p> <p>ชีวิตสอนอะไรแก่ ข้าพเจ้า (แปล)</p> <p>ชีวิตแบบออส เคร เลีย (ปารุกถา)</p> <p>ดูนักศึกษา มธก. คว้ยแวนขาว</p> <p>จนกว่าเราจะพบ กันอีก</p>	<p>หลัก ; เชิดชูให้ความสำคัญต่อแรงงาน ของมนุษย์ยิ่งกว่า เงินตรา</p> <p>รอง ; แรงงานนี้แหละสร้างสรรค์โลก ทำให้อะไรอย่างอื่นไม่, ลักษณะ มนุษยธรรมของผู้ใช้แรงงานที่มี เหนือกว่าผู้มั่งมีร่ำรวย เงินทอง</p> <p>ชี้แนวทางแก่เยาวชนไม่ให้หลง เดินไปใน ทางที่ผิดกฎหมายและศีลธรรม</p> <p>ความขมขื่นของนักโทษการเมืองที่ถูก เนร เทศ</p> <p>การอุทิศตน เพื่อทำงานให้แก่คนชั้นแรงงาน ผู้ยากไร้และปราศจากโอกาสทางสังคม</p> <p>ให้ภาพประชาธิปไตยในวิถีชีวิตของชาว ออส เคร เลีย</p> <p>บทความวิจารณ์การกระทำของรัฐบาลที่ กดขี่และกีดกันการปฏิบัติกิจกรรมของนัก ศึกษาและกระตุ้นให้นักศึกษาคู่สู้กับบรรลุม ทางการ เมืองคือไปอย่างไม่หวาดหวั่น เพื่อมวลชนคนส่วนใหญ่ของประเทศ</p> <p>นวนิยาย ใช้ประเทศออส เคร เลีย เป็น ฉากดำเนิน เรื่อง, เสนอภาพสังคมไทย ที่ชาวนาและผู้ใช้แรงงานต้องตกอยู่ใน ภาวะยากจนข้นแค้นโดยรัฐบาลไม่เหลียวแล, ปัญหาการกระจายรายได้อย่างไม่ทั่วถึงและ</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2493	ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 1	<p>อย่างไม่เป็นธรรม, การร่วมมือกันกดขี่ขูดรีด ชาวนาและคนยากจนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยข้าราชการ นักการเมือง และนักธุรกิจ ให้อุดมคติเพื่ออุทิศตัวรับใช้ประชาชน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาธิปไตยในวิถีชีวิต, วิถีชีวิตที่เป็น ประชาธิปไตย 2. สหบาลคนงาน และการนัดหยุดงาน 3. การบริการสังคม 4. การควบคุมราคาสินค้า และการแก้ปัญหา เรื่องค่าครองชีพ 5. สิทธิมนุษยชน <p style="text-align: right;"> ฯลฯ</p>
2494	ประกายใหม่ในดวงตา ของเขา	<p>หลัก : สันติภาพย่อม เป็นยอดปรารถนาของ มหาชน, ประชาธิปไตยต้องเคารพ มติของมหาชน และผู้ปกครองประเทศ จะต้อง เคารพต่อมติ เช่นนั้น</p> <p>รอง : ให้ความสำคัญต่อความเห็นของ ประชาชนส่วนใหญ่ยิ่งกว่าความเห็น ของนักการเมืองและนักธุรกิจที่ ร่ำรวย, มนุษยธรรม, มนุษยนิยม, มนุษยชาตินิยม, คัดค้านสงคราม</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2494	ข้าพเจ้าได้เห็นมา เล่ม 2	1. ความเสมอภาคเท่าเทียมกันของคน 2. ประชาธิปไตยในวิถีชีวิต 3. สหบาลคนงาน และการนัดหยุดงาน 4. การประกันสังคม และการบริการสังคม 5. คุณค่าของการทำงาน 6. การควบคุมราคาสินค้า และการจัด มาตราฐานการครองชีพ 7. สิทธิมนุษยชน ฯลฯ
2495	ลุงพรหมแห่ง เกาะลอย เขาคีน เขาถูกบังคับให้เป็น ขุนโจร (แปล)	ยกย่อง เชิดชูการกระทำที่เป็นคุณแก่คนส่วน ใหญ่ยิ่งกว่าเงินตรา, ความสำคัญของแรงงานที่หล่อเลี้ยงโลก หลัก ; ศักดิ์ศรีของคนชั้นต่ำ (คนถือสามล้อ) ที่ใช้แรงกายของคนหาเลี้ยงครอบครัว รอง ; 1. สันติภาพควร เป็นสิ่งที่ทุกคน แสวงหา 2. แรงงาน เป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงโลก ชีวิตระวีดิขุนโจรนามกระเดื่องของ ฮอสเตอร์เลียซ็อ เน็ค เคลลี ซึ่งเป็นโจร เพราะสภาพแวดล้อมบังคับ และได้รับความ กดดันจากเจ้าหน้าที่, การปฏิบัติหน้าที่อัน มีขอบของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2495	<p>ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะของสตรีตามที่เข้ามาในประวัติศาสตร์ (ปาฐกถา)</p> <p>เทียนวรรณ... บุรุษรัคนของสามัญชน</p>	<p>ความเสมอภาคเท่าเทียมกันของบุรุษ-สตรี ใช้แนวความคิดแบบมาร์กซิสม์เป็นหลักในการอธิบาย</p> <p>กล่าวถึง เทียนวรรณซึ่งเป็นตัวแทนของสามัญชนที่กล้าต่อสู้เพื่ออุดมคติของตน</p>
2496	คิดถึง ป.บูรณศิลปิน	บทความรำลึกถึงผู้คนที่ต้องจากไปในช่วงท้ายปรากฏแนวความคิดทางพุทธศาสนาอยู่เล็กน้อย
2497	<p>กำเนิดครอบครัวของมนุษยชาติ (แปลและเรียบเรียง)</p> <p>ระเบียบสังคมของมนุษย์ (แปลและเรียบเรียง)</p> <p>จาก "ศรีบูรพา" ถึง "หลวงสารานุกรมประพันธ์"</p>	<p>อธิบายโดยใช้แนวความคิดทางสังคมวิทยาแบบมาร์กซิสม์ เป็นพื้นฐาน</p> <p>บทความรำลึกถึงหลวงสารานุกรมประพันธ์ผู้ถึงแก่กรรม, นำเอาแนวความคิดทางพุทธศาสนาอธิบายชีวิตมนุษย์ แล้วขยายไปสู่การแสวงหาความเป็นธรรมและชีวิตที่ดีร่วมกันในสังคม</p>
2498-2500	แลไปข้างหน้า	สะท้อนภาพสังคมไทยในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองและหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปี 2482

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2498-2500		<ol style="list-style-type: none"> 1. ความเหลื่อมล้ำค่าสูงของคนในสังคม 2. ความยุติธรรม และความเป็นธรรม 3. เสรีภาพและอิสรภาพของคนในสังคม 4. อิสรภาพและ เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ 5. สิทธิมนุษยชน 6. ปัญหาความยากจนของคนส่วนใหญ่ของประเทศ 7. การใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง 8. การให้สำคัญอย่าง เกรงแก่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ 9. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการทางพุทธศาสนากับความเป็นไปทางสังคมการเมือง 10. ปรัชญาแนวความคิดทางสังคมนิยมมาร์กซิสต์ในการอธิบายประวัติศาสตร์ปรากฏการณ์ของสังคมมนุษย์ 11. การให้ความสำคัญแก่แรงงานของมนุษย์ 12. ประชาธิปไตย 13. อุคมคติเพื่อคนส่วนใหญ่ที่ยากจนคั่นคั่น 14. คัดค้านค่านิยมสงครามและจักรวรรดินิยม 15. คัดค้านเผด็จการและอำนาจนิยม

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2499	<p>ชุดบทเพลงประชาธิปไตย</p> <p>การเมืองที่มีธรรมะ</p> <p>ความเคารพและปฏิบัติตามมคิมทาชน</p>	<p>เน้นการสร้างสำนึกประชาธิปไตย, สาส์ตละของประชาธิปไตยคือ เพื่อประชาชน, เสี่ยงประชาชนคือ เสี่ยงสวรรค</p> <p>ความ เกี่ยวข้องของธรรมะกับการ เมือง, การ เมืองที่มีธรรมะคือการ เมืองของประชาชนและ เพื่อประชาชน</p> <p>ความ เคารพและปฏิบัติตามมคิมทาชนคือ รากฐานแห่งอำนาจอันแท้จริงของผู้ที่จะเป็นรัฐบาล, รัฐธรรมนูญจะต้องร่างขึ้น เพื่อพิทักษ์รักษาสิทธิและผลประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง</p>
2500	<p>บท เรียนจากอดีต</p> <p>ผู้รังสรรค์ประวัติศาสตร์</p> <p>ความรำลึกในวันชาติ</p> <p>เพื่อความยุติธรรมและ ความสัตย์ความจริง เพื่อประชาธิปไตย</p>	<p>สันติภาพ, คัดค้านนโยบายนำประเทศไทยผูกพันอยู่กับผลประโยชน์ของอเมริกา</p> <p>สนับสนุนนโยบาย เป็นกลาง, สิทธิมนุษยชน, มคิมทาชน</p> <p>แนวความคิดแบบมาร์กซิสม์</p> <p>วิจารณ์นโยบายต่างประเทศ, มคิมทาชน, สิทธิมนุษยชน</p> <p>ความยุติธรรม, เสรีภาพและอิสรภาพ, มคิมทาชน, สิทธิมนุษยชน</p> <p>มคิมทาชน, เสรีภาพของหนังสือพิมพ์และของประชาชน</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2500	<p>แม่ (แปล)</p> <p>การเมืองของประชาชน</p> <p>อาชีพการผู้ปล่อยนกพิราบ (กลอนเปล่า)</p> <p>ในคณานัดแห่งวรรณกรรมไทยได้สูญเสียบทกวีอันไพเราะนี้ไป</p> <p>จากเพื่อนนักประพันธ์</p>	<p>ลัทธิมนุษยชน, เสรีภาพและอิสรภาพของประชาชนและของหนังสือพิมพ์, มติมหาชน คัดค้านนโยบายต่างประเทศและลัทธิจักรวรรดินิยม สนับสนุนนโยบายเป็นกลาง ประชาธิปไตยของประชาชน, ปัญหาการคอรัปชั่นและการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง, พุทธธรรมกับการเมือง, คัดค้าน พรบ.คอมมิวนิสต์, ลัทธิภาพ, มนุษยธรรม, มนุษยชาติ ฯลฯ</p> <p>กล่าวถึงสภาพจิตใจของผู้มีอุดมคติยืนอยู่เคียงข้างประชาชนแต่ต้องตกเป็นนักโทษการเมือง ถูกจับกุมคุมขังไว้อิสรภาพ เนื้อหาส่วนหนึ่งแฝงไว้ด้วยภาพของความไม่เป็นธรรมและยุติธรรมที่กำลังดำรงอยู่ในสังคม</p> <p>บทรา่ถึงถึง "ยาขอบ" ผู้ล่วงลับ ในฐานะของคนคุ้นเคย</p> <p>คำนำเขียนให้กับ "ชีวิตคือเงา" ของ อ.ไชยวรศิลป์ สะท้อนให้เห็นถึงสำนักคิดชอบต่อการเสนองานเขียนที่รับใช้ชีวิตของสามัญชนคนทำงานที่ประกอบเป็นชนส่วนใหญ่ของประเทศ</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2500	การบูชาอันสูงสุด	บทความให้ความรู้ทางพุทธศาสนา
2499- 2500	อุดมธรรม สนทนาเรื่อง พุทธศาสนา	บทความให้ความรู้ทางพุทธศาสนา บทความให้ความรู้ทางพุทธศาสนา เนื้อหา ส่วนหนึ่งอธิบายถึงความเกี่ยวพันกันของ การอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม มนุษย์ ระหว่างหลักการทางพุทธศาสนากับหลักการ สังคมนิยมมาร์กซิสม์และหลักการทาง วิทยาศาสตร์ด้านอื่น ๆ
2501	ไปสหภาพโซเวียต ในกระแสแห่งความ เปลี่ยนแปลง การนับถือพุทธศาสนา ที่ถูกตั้งคำถาม พุทธประสงค์ (ปาฐกถา)	บทความบันทึก เหตุการณ์เมื่อคราวไป เยือน สหภาพโซเวียต เน้นหนักในเรื่องของ ระบบการศึกษาของโซเวียต บทความกล่าวถึงประเด็นปัญหา "ศิลปะ เพื่อชีวิต" หรือ "ศิลปะเพื่อศิลปะ" ที่กำลัง ถกเถียงกันอยู่ในขณะนั้น มีการสอดแทรก แนวความคิดทางพุทธศาสนาเข้าไปในเนื้อหา ดังกล่าวด้วย ให้ความรู้ทางพุทธศาสนา

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ผลงาน	เนื้อหา
2501	<p>ประสบการณ์ของนักเขียนผู้หนึ่ง</p> <p>ประโยชน์ของการติดต่อ</p> <p>เรียนรู้จากกัน</p>	<p>ให้สาระและแง่คิด</p> <p>ประโยชน์ของการแลกเปลี่ยน</p> <p>วัฒนธรรมอันดีงามแก่กันและกัน ,</p> <p>มนุษยชาตินิยม</p>

ตารางที่ 4 ตารางแสดงการซ้ำของสิ่งที่ปรากฏอยู่ในงานของกุหลาบ สายประดิษฐ์

/ ปรากฏให้เห็น

// เด่นเป็นพิเศษ

สิ่งที่ปรากฏ	ก่อน พ.ศ.2490	หลัง พ.ศ.2492
ความเหลื่อมล้ำค่าสูงของคนในสังคม	/	//
ความยุติธรรมและความ เป็นธรรม	/	//
ลักษณะ "มนุษยนิยม," มนุษยธรรม	//	//
ประชาธิปไตย	//	//
มาร์กซิสม์		/
ความเห็นอกเห็นใจคนชั้นต่ำผู้ยากไร้	//	//
เสรีภาพ, อิสรภาพของหนังสือพิมพ์	//	//
เสรีภาพ, อิสรภาพของคนในสังคม	//	//
คัดค้านเผด็จการอำนาจนิยม	//	//
การทำความคิด ละเว้นความชั่ว	//	//
มนุษยชาตินิยม	/	//
การอุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์สังคม	/	//
เทิดทูนการใช้แรงงานของมนุษย์	/	//

ตารางที่ 4 (ต่อ)

สิ่งที่ปรากฏ	ก่อน พ.ศ.2490	หลัง พ.ศ.2492
สันติภาพ	//	//
ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน	/	//
มคิมทาชน	//	//
ปัญหาการคอร์รัปชัน และการปฏิบัติหน้าที่ โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง	/	//

หากพิจารณาถึงงานประพันธ์ของกุหลาบ ในช่วงระยะระหว่าง พ.ศ. 2492-2501 แล้วทำการสรุปเนื้อหาออกมา (ดูตารางที่ 3) จะช่วยให้เราเห็นภาพของความคิดจิตใจของกุหลาบชัดเจนขึ้น กล่าวคือ

ในระยะระหว่าง พ.ศ. 2492-2501 กุหลาบ เสนอผลงานประพันธ์ที่มีลักษณะ เป็น "สัจนิยม" และสะท้อนปัญหาสังคมได้อย่างตรง เป้าหมายชัดเจนจริงจังยิ่งขึ้น ลักษณะเด่นของผลงานของกุหลาบในช่วงเวลานี้ พอจะสรุปได้ดังนี้คือ

1. สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำค่าสูงของคนในสังคม (ตัวอย่างได้แก่ "แกะที่พลัดฝูง" (2492), "เขาเลือกกลามาเรเนในสยาม" (2492), "คนพวกนั้น" (2493), "คำขานรับ" (2493), "ขอแรงหน่อยเถอะ" (2493), "จนกว่าเราจะพบกันอีก" (2493), "ลุงพรหมแห่งเกาะลอย" (2495), "เขาคืน" (2495), "แลไปข้างหน้า" (2498-2500), เป็นต้น)
2. อุดมคติที่จะอุทิศตนให้แก่การสร้างสรรค์สังคมที่ดีกว่า ("แกะที่พลัดฝูง" (2492), "นักบุญจากซานตัน" (2492), "เขาเลือกกลามาเรเนในสยาม" (2492), "คำขานรับ" (2493), "ชีวิตสอนอะไรแก่ข้าพเจ้า" (แปล) (2493), "ดูนักศึกษา มธก. ด้วยแว่นขาว" (2493), "จนกว่าเราจะพบกันอีก" (2493), "เทียนวรรณ.. นุสรณ์คนของสามัญชน" (2495), "แลไปข้างหน้า" (2498-2500), เป็นต้น)
3. วิพากษ์วิจารณ์ระบบบริหารราชการที่เน่าเฟะ เต็มไปด้วยการทุจริต คอร์รัปชัน ("แม่ยอดคุณพิ" (2492), "แกะที่พลัดฝูง" (2492), "เขาเลือกกลามาเรเนในสยาม" (2492), "จนกว่าเราจะพบกันอีก" (2493), "แลไปข้างหน้า" (2498-2500), "การเมืองของประชาชน" (2500), เป็นต้น)
4. มนุษยนิยม, มนุษยธรรม, มนุษยชาตินิยม ("แม่ยอดคุณพิ" "แกะที่พลัดฝูง" "นักบุญจากซานตัน", "เขาเลือกกลามาเรเนในสยาม", "คนพวกนั้น", "คำขานรับ", "ขอแรงหน่อยเถอะ", "ชีวิตสอนอะไรแก่ข้าพเจ้า", "จนกว่าเราจะพบกันอีก", "ประกายใหม่ในดวงตาของเขา", "เขาคืน", จาก "ศรีบูรพา" ถึง "หลวงสารานู

ประพันธ์" (2497), "แลไปข้างหน้า", เป็นต้น)

5. สะท้อนปัญหาความยากไร้ของชาวชนบท ชาวนา กรรมกร คนชั้น
ต่ำในสังคม ("เขาเลือกกลาบบาเรเนนสยาม", "คำขานรับ", "ขอแรงหน่อยเถอะ",
"จนกว่าเราจะพบกันอีก", เป็นต้น)

6. ศักดิ์ศรีของแรงงานมนุษย์ ("แม่ยอดยุดดี", "คนพวกนั้น", "ขอแรง
หน่อยเถอะ", "ลุงพรหมแห่งเกาะลอย", "เขาคืน", "ผู้รังสรรค์ประวัติศาสตร์",
เป็นต้น)

7. เสรีภาพของประชาชน ("ดูนักศึกษา มธก. ด้วยแว่นขาว", "ข้าพเจ้า
ได้เห็นมา", เล่ม 1-2 (2493-2494), "แลไปข้างหน้า", "เพื่อความยุติธรรม
และความสัจย์ความจริง" (2500), "เพื่อประชาธิปไตย" (2500), "การเมือง
ของประชาชน" (2500), เป็นต้น)

8. เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ("แลไปข้างหน้า", "เพื่อความยุติธรรม
และความสัจย์ความจริง", "เพื่อประชาธิปไตย", "การเมืองของประชาชน",
เป็นต้น)

ฯลฯ

โดยสรุปจากที่กล่าวมาทั้งหมดในบทนี้ ความคิดทางการเมืองของกุหลาบ
สายประดิษฐ์ในระยะระหว่าง พ.ศ. 2492-2501 พอจะประมวลได้ดังนี้

1. เเทอคชุนประชาธิปไตย และเห็นด้วยกับวิธีการประชาธิปไตย
2. คัดค้านเผด็จการอำนาจนิยม และ "การเมืองแย่งชิงอำนาจ"
3. คัดค้านการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลในขณะนั้นที่นำประเทศ
ไปผูกพันอยู่กับผลประโยชน์ของมหาอำนาจสหรัฐอเมริกา
4. เชิดชูเสรีภาพและอิสรภาพของประชาชน (สิทธิมนุษยชน)

5. มนุษยนิยม (humanist) ที่ยืนหยัดอยู่เคียงข้างประชาชน (populist)
6. ความคิดทางการเมืองของกุหลาบ เป็นการผสมผสานกันระหว่างแนวความคิดและวิธีการแบบประชาธิปไตย, พุทธศาสนา, ลัทธิมนุษยชน, และสังคมนิยม

อนึ่งในการทำความเข้าใจความคิดทางการเมืองของกุหลาบ สายประดิษฐ์ เพื่อให้ได้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาขอย้อนกลับไปพิจารณาถึงแนวความคิดของกุหลาบในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2470-2490 และดึงมาสู่การพิจารณาแนวความคิดของเขาในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2492-2501 ให้อ่านเนื่องกันไปสักเล็กน้อย เพื่อให้เห็นพัฒนาการทางความคิดของเขาชัดเจนยิ่งขึ้น

จากการพิจารณา เปรียบเทียบความคิดทางการเมืองของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ทั้ง 2 ช่วง คือช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2470-2490 กับช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2492-2501 จะพบลักษณะร่วมที่สำคัญบางประการดังนี้

1. กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นนักมนุษยนิยมที่ปกป้องสิทธิของคนเล็ก ๆ ที่ไร้ อำนาจวาสนาในสังคมมาโดยตลอดเสมอมา จากการพิจารณาถึงตัวผลงาน (ที่สะท้อนแนวความคิดของเขาออกมา) ที่เขาได้เขียนขึ้น ลักษณะมนุษยนิยม, มนุษยธรรม มีปรากฏอยู่อย่างสม่ำเสมอได้ขาด ในแง่นี้ กุหลาบมีความเห็นอกเห็นใจผู้ยากจนคนแค่นั้นที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ

2. กุหลาบยืนหยัดอยู่เคียงข้างประชาชนมาโดยตลอด ไม่ว่าจะพิจารณาจากผลงานชิ้นไหนที่ปรากฏออกมาในบรรณพิภพ ผู้ศึกษาไม่เคยพบเลยว่ากุหลาบแสดงความคิดของเขาออกมาในลักษณะที่จะเป็นการทอดทิ้งประชาชนหรือหันหลังให้กับผลประโยชน์ของประชาชน

3. การยืนยันมั่นคงในหลักการสิทธิ เสรีภาพ อธิปไตย และความเสมอ

ภาคอย่างเท่าเทียมกันของคนในสังคม โดยไม่จำกัดชนชั้น ฐานะ หรือลัทธิการเมือง ที่เขาสังกัดอยู่ จุดนี้เป็นส่วนที่เชื่อมโยงมาจากความเป็นมนุษยนิยมของกุหลาบ ซึ่งย่อมจะต้องยืนยันหลักการในศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของคนทุกรูปทุกนาม

4. ความเชื่อมั่นต่อวิธีการประชาธิปไตย กุหลาบเห็นว่า วิธีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยนี้แหละที่จะเป็นกุญแจไขไปสู่สภาพของการดำรงชีวิตที่ดีของชุมชนมนุษย์ เพราะอุดมคติของประชาธิปไตยย่อมเปิดโอกาสเสมอให้กับมหาชนที่จะไขว่คว้ามาซึ่งสิ่งที่เขาเหล่านั้นหมายปอง

แต่ในลักษณะร่วมของแนวความคิดของกุหลาบทั้ง 2 ระยะข้างต้น ก็มีข้อแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยอยู่ประเดี๋ยวหนึ่งก็คือ กุหลาบสามารถพัฒนาความคิดและวิเคราะห์แล้วนำเสนอออกมาได้อย่างเป็นระบบ (systematic) มากขึ้น

อย่างไรก็ดี มีข้อที่น่าสังเกตอยู่ประการหนึ่งคือ ความคิดทางการเมืองของกุหลาบในระหว่าง พ.ศ. 2492-2501 ปรากฏแนวความคิดแบบสังคมนิยมมาร์กซิสต์ เข้ามาร่วมผสมผสานอยู่ด้วย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น แต่กระนั้นก็ตาม ก็เป็นการเสนอความคิดออกมาในเชิงวิชาการบริสุทธิ์หรือในเชิงปรัชญาของความคิด เท่านั้น ยังมิได้ก้าวไปสู่ขั้นตอนของการนำเอาไปปฏิบัติจัดทำแต่อย่างใด กล่าวให้ง่ายก็ต้องว่า ในส่วนของสังคมนิยมมาร์กซิสต์ กุหลาบเป็นนักคิดนักปรัชญา, แต่ไม่ใช่ นักปฏิบัติ

ตรงส่วนนี้ เราจะสามารถทำความเข้าใจได้ไม่ยาก หากพิจารณาถึง ประสบการณ์ชีวิตสภาพเงื่อนไขทางสังคม-การเมือง และลักษณะส่วนตัวของกุหลาบ ผู้ศึกษาเห็นว่าพอจะอธิบายได้ว่า ในเงื่อนไขของการใช้ชีวิตของกุหลาบ เขาได้พบปะสมาคมกับบุคคลที่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความคิดไม่รุนแรง (non-radical) ไม่นิยมการใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหา แม้ในระยะหลังปี พ.ศ. 2492 ผู้ที่กุหลาบได้พบปะเสวนาด้วย เช่น สุภา ศิริมานนท์ เป็นต้น จะได้รับอิทธิพลของแนวความคิดมาร์กซิสต์ที่ไหลบ่ามาเป็นกระแสอยู่ในหมู่นักหนังสือพิมพ์ในช่วงเวลาที่เสรีภาพในการเรียนรู้ทางการเมืองเปิดกว้างอำนวยโอกาสให้ (ระหว่างปี พ.ศ. 2489-2495

เป็นระยะของการยกเลิก พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์ เพื่อผลทางการเมืองระหว่างประเทศ) แต่บุคคลเหล่านั้นล้วนแต่เป็นนักคิดนักวิชาการ แต่ไม่ใช่ นักปฏิบัติในความหมายของการใช้ความรุนแรงปฏิวัติโค่นล้มระบบสังคม ที่สำคัญคือ ตัวกูหลาเองเป็นผู้ที่ใส่ใจในพระพุทธศาสนามาตั้งแต่หนุ่ม และเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในหลักการสำคัญของพุทธศาสนา⁶⁷ ที่ว่า จุดใหญ่ของพุทธศาสนาก็คือการนำไปปฏิบัติ ความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีของกูหลา ย่อมไม่มีที่ว่างให้แก่การแก้ปัญหาโดยใช้ความรุนแรงความแนวทางของมาร์กซิสต์หัวรุนแรง (radical) อย่างแน่นอน เพราะการใช้ความรุนแรงย่อมต้องหมายถึงการสร้าง ความสูญเสีย ความพินาศหายนะ ภาวะสงคราม และความทุกข์ยากแสนเข็ญ ให้แก่ประชาชนคนในสังคมซึ่งกูหลาถือ เป็นหลัก เอกที่ศนยีนอยู่ เชียงข้าง เสมอมา

คำอธิบายต่อไปก็คือว่า ในฐานะของ "นักศึกษาหาความรู้" กูหลาย่อม จะรับเอาแนวความคิดที่เขาเห็นว่าจะ เป็นประโยชน์ เป็นคุณแก่ประชาชน แต่ก็มีเงื่อนไข อยู่ที่ว่า กูหลาจะรับเอามากน้อยแค่ไหน ในระดับใด หากพิจารณาเฉพาะในส่วน ของแนวความคิดสังคมนิยมมาร์กซิสต์ ผู้ศึกษาเห็นว่าในด้านหนึ่ง กูหลารับ เอาแนวความคิดนี้มาส่วนหนึ่ง เพราะเป็นที่ต้องใจของกูหลา เพราะแนวความคิดสังคมนิยมนี้สามารถ อธิบายเรื่องราวความเป็นไปของสังคมมนุษย์ได้โดยยืนอยู่เคียงข้างชนชั้นแรงงานซึ่งเป็น ชนชั้นต่ำของสังคม กูหลารับ เอาส่วนดีของแนวคิดนี้มา เพราะสอดคล้องกับจุดยืนของ เขาในแง่ที่ว่า แนวคิดนี้ให้ความเห็นอกเห็นใจชนชั้นต่ำของสังคมที่ถูก เอาไว้เอาเปรียบ เป็นเกณฑ์เบื้องต้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง เรื่องของการปฏิวัติสังคมนิยมโดยใช้ความรุนแรง

67

ดูตัวอย่างได้ในหลายตอนของ ศรีบูรพา (นามแฝง), อุดมธรรม กับ ผลงานชุดพุทธศาสนา (กทม. ; สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2531), ภายในเล่มประกอบด้วยบทความของกูหลา สายประดิษฐ์ ดังนี้ "อุดมธรรม", "สนทนาเรื่องพุทธศาสนา", "การบูชาอันสูงสุด", "การนับถือพุทธศาสนาที่ถูกต้องตามพุทธประสงค์".

ก็เป็นสิ่งที่กุหลาบยอมรับไม่ได้ กล่าวให้ชัดเจนลงไปกว่านั้นก็คือ ด้วยความเป็นนักมนุษยนิยมของกุหลาบนี่เอง ที่มีส่วนทำให้เขาเลือกที่จะรับเอาส่วนที่เป็นด้านดีมีคุณประโยชน์แก่มหาชนระหว่างแนวความคิดแบบประชาธิปไตย, พุทธศาสนา, และสังคมนิยม มาประยุกต์ผสมผสานแล้วนำเสนอความคิดเหล่านั้นสอดแทรกอยู่ในเรื่องานที่เผยแพร่ออกสู่สาธารณชน กล่าวโดยสรุปรวมก็คือ แนวความคิดทางการเมืองของกุหลาบ สายประดิษฐ์ตั้งมั่นอยู่บนหลักมนุษยนิยมที่เชิดชูสิทธิมนุษยชน โดยมีกรอบของความคิดแบบประชาธิปไตย, พุทธธรรม, และสังคมนิยมที่ไม่รุนแรง